

חֹדֶשׁ אָב ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Starý židovský hřbitov v Praze. Foto Veronika Tuckerová, 2026.

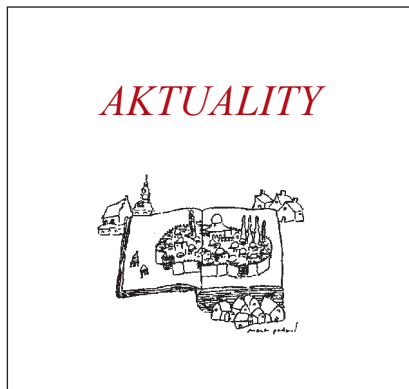
PAMÁTNÍK CHAVIVĚ REIKOVÉ A RAFAELU REISZOVI

Dne 27. července byl na pražském vojenském hřbitově na Olšanech odhalen nový památník obětem druhé světové války. Je věnován Chavivě Reikové (1914–1944) a Rafaelu Reiszovi (1914–1944), dvěma židovským výsadkářům z mandátní Palestiny, kteří během druhé světové války sloužili v britské armádě a v jejich službách při plnění mise během operace Amsterdam také položili své životy. Cílem této operace, za níž stálo britské Oddělení pro zvláštní operace (*Special Operations Executive*, SOE), které je nechalo vysadit za nepřátelské linie na území tehdejšího Slovenského státu, bylo získání zpravodajských informací a podpora Slovenského národního povstání (SNP). Před vstupem do britské armády působili oba v Palmachu, elitních jednotkách židovské obranné organizace Hagana. Po válce byly jejich ostatky pohřbeny krátce na Olšanech po boku britských vojáků a vojaček padlých na československém území, poté poslední odpočinek našli na Herzlově hoře v Jeruzalémě.

Pražské náhrobní kameny jsou tedy symbolické. Jsou vytvořeny z jeruzalémského světlého vápence, pamětní tabule je z české černé žuly, a jak v projevech při odhalení několikrát zaznělo, představují vztah židovského společenství k předválečnému a poté okupovanému Československu i skutečnost, že vazby mezi českým státem a Izraelem stále pokračují.

Chaviva Reiková pocházela ze slovenské vsi Nadabula, od mládí působila v sionistických strukturách, v prosinci roku 1939 odešla s manželem do Palestiny. Od roku 1941 se stala členkou Hagany, poté Palmachu. Přihlásila se do výsadku Amsterdam a v červenci 1944 byla vysazena na slovenském území. Lékař Rafael Reisz pocházel z Budapešti, v dětství se přestěhoval do Nových Zámků, roku 1939 se dostal do Palestiny, žil v kibucu Nechemja, kde se oženil. I on se přihlásil do jednotky židovských výsadkářů a byl zařazen do mise Amsterdam.

V rámci této mise byly předávány informace o postavení Židů na Slovensku a vztazích mezi Židy, Slováky a Čechy, byly obnoveny kontakty se sionistickými kruhy v Banské Bystrici a získávány kontakty nové. Chaviva Reiková se též zabývala pomocí židovským uprchlíkům, kteří se dostali na území

ovládané povstalci, zajišťovala pro ně jídlo a finance a organizovala transporty židovských dětí přes Maďarsko do britské mandátní Palestiny. Organizovala rovněž návrat spojeneckých pilotů sestřelených během bojů nad Slovenskem do Itálie.

Památník Chavivě Reikové a Rafaelu Reiszovi.
Foto Karel Cudlín.

Príslušníci výsadku Amsterdam vyvířili 40 židovských bojovníků a vytvořili z nich partyzánskou jednotku. Po vojenské porážce SNP a přechodu jednotek na partyzánský způsob boje se 24. října 1944 stáhli do hor, aby pokračovali v boji. Dne 31. října byl partyzánský tábor nad Pohronským Bukovcem přepaden příslušníky SS, posléze byli partyzáni pochyťáni, 1. listopadu převezeni do Banské Bystrice, kde byli brutálně vyslýcháni. Poté byli Reiková a Reisz společně s ostatními zajatci a dalšími 250 Židy 20. listopadu 1944 popraveni v Banské Bystrici-Kremničke a pohřbeni v hromadném hrobě.

Pamětní místo připomíná osudy dvou lidí, kteří se – podobně jako parašutisté československého výsadku Anthropoid a další – dobrovolně vydali do okupované Evropy, aby bojovali proti nacismu i za cenu nejvyšší. Nový památník v Praze chce nejen připomenout jejich příběh, ale také uctít odvahu, která překračuje hranice států i národností.

Pamětní místo vzniklo díky iniciativě historika Dora Ben Ariho (jenž na odha-

lení přijel) a Velvyslanectví Státu Izrael v České republice ve spolupráci s Ministerstvem obrany Státu Izrael (i jeho zástupce byl přítomen). Slavnostního ceremoniálu se zúčastnili představitelé ČR a Izraele, zástupci armády, policejních složek, velvyslanec USA a zástupci velvyslanectví Slovenska, Maďarska a Spojeného království, zástupce kibucu Lehavot Chaviva (pojmenovaném po Chavivě Reikové), představitelé židovských kulturních institucí, zemský rabín E. K. Sidon a mnoho dalších hostů. Úvodní projev pronesl velvyslanec Státu Izrael v ČR Amir Weissbrod.

(am, mfa.gov.il)

ŽIDÉ NA HLUČÍNSKU

První číslo 16. ročníku vlastivědného časopisu *Hlučínsko*, který se zaměřuje na historii, kulturu a přírodu regionu, se zabývá poměrně detailně židovským odkazem ve městě. Přináší však i další zajímavé informace z Hlučínska.

Úvodní část tvoří rozhovor s Mojmiřem Sonnkem, který se zasloužil o obnovu patrně nejznámější dochované židovské památky ve městě, kterou je židovský hřbitov. Na rozhovor pak tematicky navazuje článek historika a dokumentaristy Martina Šmoka, jenž se zabývá osudy bývalé synagogy a přilehlých budov. Irena Šebestová z katedry germanistiky Ostravské univerzity provede čtenáře životem a dílem spisovatele, sudického rodáka Maxe Ringa a téma zahrnuje i rod Rothschildů, kteří byli majiteli šilheřovického zámku. Osudy dětí posledních členů tohoto rodu přibližuje čtenářům příspěvek Davida Devona.

jd

OBSAH

- Bliží se Nový rok **3**
 Komentář k Tóře **4–5**
Času měli všichni dost – rozhovor s restaurátorem Pabem de Sax **6–7, 10**
Pamatky.kehilaprag.cz **8–9, 11**
Byl to opravdu rušný život – rozhovor s Ninou Litvinovou **12–13, 15**
Křišťálový glóbus – Dustin Hoffman v Karlových Varech **14–15**
Ako vysvetliť, čo nikto nechápe? **16**
 Paměti podnikatele Emila Picka **17**
 Miloš Doležal: *Gizela a Dorota v krakovské kavárně* **18–19**
 Malá zastávka v Radnicích u Rokycan **20**
 Izrael: Soubor o Libanon **21**
 Výběr z českých médií **22**
 Josef Kroutvor: *Není vyhráno* **23**
 Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
 Zprávy ze světa **28**

Bliží se Nový rok. Ale kdy přesně začíná? Podle Tóry začíná rok měsícem nisan, na jaře, ale Tóra nevyžaduje, aby se první den tohoto měsíce slavil jinak než běžný *Roš chodeš*. Paradoxně se *Roš ha-šana*, „Svátek roku“, koná na začátku sedmého měsíce náboženského roku, 1. a 2. tišri, na podzim.

Chumaš, jak ještě uvidíme, zmiňuje 1. tišri, ale toto datum ještě není *Roš ha-šana*. Mišna později uvádí čtyři různá data pro Nový rok: 1. nisan slouží jako časový orientační bod v královském období; na druhou stranu se však desátek ze zvířat počítal od 1. elulu, měsíce předcházejícího tišri, a desátek z ovoce od 15. švatu, na samém počátku jara. Význam 1. nisanu a 1. elulu již pozbyl platnosti, ale stále se setkáváme se dnem *Tu bi-švat*, Novým rokem stromů.

Teprve v Talmudu se první den měsíce tišri nazývá *Roš ha-šana* a stává se Novým rokem, výročním stvoření světa.

DEN VZPOMÍNKY A SOUDU

V tento den stojí celé lidstvo před božským trůnem, zásluhy a hříchy každého jsou zváženy a posouzeny podle jejich povahy a jsou otevřeny tři knihy. Jména bezbožných, jejichž hříchy převyšují zásluhy, jsou zapsána do Knihy smrti, spravedlivých do Knihy života. Do třetí knihy jsou zapsáni ti, kteří se nacházejí „uprostřed“, jejichž osud visí na vlásku během „Hrozných dnů“, *Jamim noraim*, deseti dnů úzkosti a napětí, které vrcholí svátkem *Jom kipur*, Dnem smíření, a jsou zcela přirozeně definovány také jako „dny pokání“. Tento soud se netýká přebývání v budoucím světě, ale života na tomto světě. Jde o to, zda si člověk pro nadcházející rok zaslouží život a blahobyt, nebo trápení a brzkou smrt.

Skutečnost, že člověk o *Roš ha-šana* uznává božskou prozřetelnost a vševědoudnost, ho vede k uvědomění, jak je sám křehký a omylný. Proto je měsíc elul, který Novému roku předchází, věnován sebereflexi a pokoře. Bůh si „vzpomíná“ na své stvoření a člověk musí prozkoumat svou vlastní minulost. V týdnu před svátkem se recitují kající modlitby, tzv. *selichot*. I když jsme hřešili celý rok, nesmíme ztratit naději, pokud pokání činíme upřímně.

Soud se týká nejen jednotlivce, ale i skupin – rodiny, společenství, ba i celého národa. Jednotlivec nese za osud společenství odpovědnost. Pokud se ve světě vyvažuje dobro a zlo, mohou dobré či

špatné skutky jediného člověka vychýlit váhy na jednu stranu.

Až s odstupem času, avšak s velkou intenzitou, sem historie vnesla svou symboliku. Podle velmi staré tradice vystoupil Mojžiš po hříchu se zlatým teletem na Sinaj prvního dne měsíce elul a zůstal tam čtyřicet dní a čtyřicet nocí, aby prosil Boha za odpuštění pro svůj lid. Další události byly rovněž datovány na 1. tišri a jejich význam ještě více obohatil ústřední téma svátku – zejména narození Izáka a Abrahamova zkouška.

Roš ha-šana je vážný svátek, který se neslaví v hlučném prostředí. Srdce jsou

BLÍŽÍ SE NOVÝ ROK

sice zkrroušená, ale nejsou smutná, neboť každý vyjadřuje svou důvěru ve spravedlnost Boha, Svátého, buď požehnán. Charakteristickým rysem této dvojznačnosti jsou bílé součásti oděvu, které se v tomto období nosí v synagoze, zejména pak kitl, bílé roucho, používané rovněž jako pohřební rubáš. Bílá může evokovat jak radost, tak smutek.

ĎÁBEL PORAŽEN DÍKY ŠOFARU

Jedním z témat, s nímž se v lidových příbězích spojených s *Roš ha-šana* často setkáváme, je ďábel. V Bibli je Satan protivníkem. Jeho jméno pochází ze slovesa, které znamená „postavit se proti“, „odporovat“. Například král Hadad z Damašku byl Šalomounovým Satanem. Postupem času se Satan stal protivníkem par excellence, ztělesněním veškerého zla. Podle Talmudu a Midraše to byl právě on, kdo vyzval Boha, aby podrobil Abrahama zkoušce tím, že ho požádal o obětování Izáka. Všechny jeho myšlenky a činy směřují ke zničení člověka, kterého svádí z dobré cesty, obviňuje a trestá. Satan samozřejmě čeká na svou chvíli na *Jom kipur*, v den soudu.

Tváří v tvář ďábelskému útoku mobilizuje celá obec své síly a podporuje dobro proti zlu zvukem šofaru, zvířecího rohu používaného jako hudební nástroj. V některých kmenech starověkého Blízkého východu se troubilo na rohy, aby se vy-

hlásila válka nebo aby se zastrašili zlí duchové, ale v Bibli je šofar poprvé zmíněn v okamžiku, kdy se Hospodin zjevil svému lidu na hoře Sinaj. Znamená to, že se Bůh usadil na zemi. Mimochodem v Chumaši – konečně se k tomu dostáváme – se o prvním dni měsíce tišri píše: „V sedmém měsíci, prvního dne měsíce, budete mít den odpočinku: připomínku troubení (*terua*), svatě shromáždění. Nebudete vykonávat žádnou služebnou práci a přinesete Hospodinu oběť“ (3M 23,24–25). Na šofar se troubí každé ráno během měsíce elul a na *Roš ha-šana* je toto troubení klíčovým momentem svátku, a to do té míry, že se tento účtyhodný pozůstatek dechových nástrojů z biblické doby stal jak národním symbolem, tak častým motivem židovského umění.

Šofar se zpočátku vyráběl z beraního rohu na památku zvířete, které Abraham obětoval místo Izáka. Později se mohl vyrábět i z rohů jiných rituálních zvířat, s výjimkou vola nebo krávy, které by připomínaly zlaté tele. Musí být zakřivený, stejně jako se i člověk musí sklonit před Boží vůlí. Roh se obvykle změkčuje a tvaruje v horké vodě. Vydávané tóny se rozlišují podle délky a typu: *tekia* je dlouhý a čistý tón, *ševarim* jsou tři krátké tóny a *terua* je řada extrémně krátkých tónů. Tóny se kombinují do sérií, které se opakují nebo střídají v různých sekvencích podle složitých pravidel. Během svátečních bohoslužeb, která se také nazývá *Jom terua*, „den troubení“, zazní celkem sto tónů, počínaje žalostnými a krátkými, až po povzbuzující a triumfální fanfáru, která značí definitivní porážku Žalobce: Satan se tváří v tvář této záplavě zvuků obává, že snad slyší šofar Mesiáše, a v očekávání spásy Izraele přestává s obviňováními.

Kresba Jiří Stach.

Jedna tradice vysvětluje, že tři odlišné tóny tohoto nástroje jsou na počest patriarchů Abrahama, Izáka a Jákoba. Rabin Ješaja Horowitz, autor díla *Šnej luchos habrit* (Dvě desky smlouvy), významného morálního spisu ze 17. století, zdůrazňuje, že všechny série tónů šofaru začínají a končí tónem *tekia*, plným tónem, který rámuje přerušované tóny. To je podle něj ústřední téma *Roš ha-šana*: byli jsme dokonalí, byli jsme zlomeni, ale opět se staneme dokonalými.

(Z knihy Colette Estin *Contes et fetes juives* vybral a přeložil jd.)

EKEV AŠER TIŠME 'UN

A za to, že budete poslušni těch zákonů a budete je zachovávat a dělat je, Hašem, tvůj Bůh, ti bude zachovávat tu smlouvu a tu milost, jež odpřisáhl tvým otcům. Bude tě milovat a žehnat ti a rozmnožovat tě a žehnat plodům tvého břicha a plodům tvé půdy (...) na půdě, již přísahal tvým otcům dát tobě. Budeš ze všech těch národů požehnáným: nebude v tobě a ve tvém dobytku neplodného. Hašem z tebe odstraní každou nemoc a žádnou z těch zlých pohrom Egypta nevloží do tebe, dá je do těch, kdo tě nenávidí.

V Tóře musíme uvedenou jednotlivinu chápat jako aspekt celku, v tomto případě jako aspekt národů světa. Zvláštní roli má mezi nimi *Micrajim*, domov otroků. Tóra odlišuje Egypt jako kategorii státu, původce *těch zlých pohrom Egypta*, kde jsou všichni jeho obyvatelé faraonovými otroky. Faraon je už podle svého titulu jediným člověkem, který je vyňat a osvobozen z obecného pravidla a nábožensky a ze zákona postaven nade vše. Význam slova *par'o* vysvětluje sloveso, vztahující se například na rituální rozpuštění vlasů ženy, podezírané manželem z nevěry, uvolnění jejího účesu. Slovesný kořen titulu staroegyptského panovníka *par'o* poukazuje na „jeho osvobození“ od závazků a povinností jeho poddaných.

Je to obsaženo v samém pojmenování Egypta jako *Micrajim*, tj. dvojnásobného omezení, jak ze strany panovníka, tak ze strany zákona. I *sota* je podezřelá z hříchu, jímž se (snad) prohřešila na svém muži, ale především proti platnosti zákona, chránícího manželství. *Micrajim* je v židovském výkladu Tóry v první řadě jeho ochranný anděl. Ve staroegyptském náboženském pojetí byl ochráncem Pravdy ve státě. Zákony, omezující „svobody“ libovůle, je samozřejmě nutné chránit před totální anarchií v zemi. Panovník musí být proto vybaven právem to prakticky vymáhat. Jeho právo tak činit mu zajišťoval náboženský řád, vybudovaný ideálně na pravdivé interpretaci skutečnosti.

Tóra nás jako nauka života přivádí do Egypta v reálném čase rozkladu těchto napohled věčných hodnot, které mu po tisíciletí zajišťovaly stabilitu a moc. Především však uvádí příznaky úpadku, které předcházely jeho zhroutení, způsobené Božím vykoupením lidu Jisraele z nesnesitelného zotročení.

Uvedli jsme už otroctví za princip vlády faraonů, ale Tóra nijak nezastírá, že k zot-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Ilustrace: Marc Chagall.

ročení veškerého obyvatelstva přispěl skrytý velvyslanec boha Izraele, Jaakovův syn Josef. Byl to přece on, kdo v době hladomoru, aby před ním zachránil vlastní rodinu, vykoupil životy Egyptanů výměnou za svobodu, které se těšili předtím. V důsledku to vedlo k posílení moci faraona a zotročení všech jeho poddaných s výjimkou kněžské kasty. Rod Jaakova, Jicchaka a Avrahama si však zachoval výjimečné postavení svobodného lidu, ale ne navždy. Je třeba hned dodat, že právě to poskytovalo faraonům, kteří již nepoznali Josefa, důvody ke stále drastičtějším opatřením, vedoucím k úplnému zotročení Izraele *be-farech*, nucenými pracemi.

Najednou nás, pokolení, která již na vlastní kůži nezažila pokus o úplné vyhlazení židovského národa v likvidačních táborech nucených prací za druhé světové války, přivádí do situace, kdy na vlastní kůži prožíváme události, které jsme znali jen z vyprávění přeživších – především z Mošeho svědectví v Páté knize Tóry. Čtyřicátého roku po východu z Egypta mluví k pokolení, které po jeho smrti dobylo zemi Kenaán. Kdybychom

hledali paralelní situaci v dějinách novověkého Izraele, odpovídala by dějinám Židů po šoa a následném obnovení státu Izraele.

Tóra však neprorokuje jenom to, že nás *Hašem* přivede z otroctví do země našich předků, ale že to paralelně s tím bude *země našich nepřátel*. Proto také v naší paršat Ekev mluví o tom, že ze všech těch národů bude jen Izrael požehnáný. Od nepřátel můžeme sotva očekávat, že nás budou milovat, nebo nám dokonce žehnat. Přesto je možné to dávat do souvislosti s tím, co Bůh sliboval Avrahamovi a opakoval jeho vnuku Jaakovovi. *Požehnám těm, řekl Avrahamovi, kdo budou žehnat tobě, a proklejí toho, kdo tě bude proklínat, a všechny rodiny té země budou požehnány v tobě.* U Jaakova je Bůh stručnější: *v tobě a ve tvém semeni budou požehnány všechny rodiny té země.*

V současnosti to po osmdesáti letech zázračného přežívání Izraele v poválečné Evropě znamená, že už z principu sebezáchovy musíme rozlišovat národy a státy, které nás proklínají, a tím spíše vyhledávat ty, které se kloní k tomu nám žehnat. Celá desetiletí nebylo zvykem potkávat na českých ulicích lidi, kteří nás za zády proklínají výkřiky „free Palestine“. A to jsme stále ještě občany země, která se veřejně hlásí k podpoře Státu Izrael, a dokonce je zvykem klást do chodníků českých měst mosazné kostky se jmény těch, kteří někdejší šoa nepřežili. Jinde ve světě ale veřejně vyhlašují „smrt Izraeli!“ – a my v tom již právem slyšíme „smrt Židům!“

Je otázka, co je realita. Král Šlomo říká v Koheletu, že všechno, *co bylo, je, a co bylo, bude*. Jinými slovy máme skutečnost před očima, a kdybychom dokázali slyšet hlas Tóry, našli bychom tolik hledanou pravdu ve skutečném světě. Kdyby nebylo zapotřebí si té změny všimnout, nestálo by za to si připomínat, co jsme si bláhově mysleli, že už je osmdesát let za námi. Jenomže to bylo před rokem.

V paršat Ekev (za to) čteme i varování *Ekev ašer lo tišme 'un*, co nám hrozí „za to, když nebudete poslouchat Hašem“. *Chraň se proto zapomenout Hašem, svého Boha, nezachovávat jeho příkazy a jeho nařízení, která ti já dnes prikazuji! Že bys jedl a sytil se a stavěl pěkné domy a usadil se. A tvůj dobytek a brav by se množil a množilo by se ti stříbro a zlato. A tvé srdce by se pozvedlo a zapomněl bys Hašem, svého Boha, jenž tě vyvádí ze země Micrajim, z domova otroků...*

EFRAIM K. SIDON

ÚDIV A BYTOSTNÝ ÚŽAS

Údiv a bytostný úžas jsou předpokladem skutečného vědomí toho, co je. Týkají se toho, co vidíme, samotného aktu vidění i nás samotných, kteří vidí a žasnou nad svou schopností vidět.

S rozvojem civilizace údiv slábne. Tento úpadek je alarmujícím příznakem našeho duševního stavu. Lidstvo nezahtyne kvůli nedostatku informací, ale kvůli nedostatku vděčnosti.

„Svět je plný duchovního jasu a jemných, úžasných tajemství. Avšak drobná ruka přiložená k oku zakryje vše,“ řekl Baal Šem. Nedokážeme žasnout. V tomto je tragédie člověka: utlumení úžasu lhostejností. Život se stává rutinou, ta je protipólem úžasu.

Úžas nám umožňuje vnímat náznaky božského, v malých věcech spatřovat počátek nekonečného významu, nacházet mimořádné v obyčejném a ve shonu zahlédnout klid věčnosti.

Existuje jediná cesta k moudrosti: úžas. Ztratíme-li jej a domýšlivost oslabí naši schopnost úcty, vesmír se stane pouhým tržištěm. Nejhlubší vhledy přicházejí v okamžicích úžasu. Návrat k úctě je prvním předpokladem obnovy moudrosti. Analyzujte strom, měřte jej a popisujte jeho vlastnosti i zákony, jimž podléhá – přesto nepochopíte jeho podstatu. Strom poznání vyrůstá z půdy tajemství.

Věda se nesnaží toto tajemství odstranit. Popisuje, jak se věci chovají, a svými objevy spíše rozšiřuje, než zužuje oblast nevyslovitelného. Bytostný úžas je postupným poznáním posilován, nikoli oslabován.

Vědecký výzkum je vstupem do nekonečna, nikoli slepou uličkou. Jakmile vyřešíme jeden problém, objeví se před námi další, ještě větší. Každá odpověď plodí nové otázky a objevy jsou pouhými náznaky hlubších hádanek. To, co se jeví jako střed, je pouhým bodem na okraji dalšího středu. Celek nějaké věci je nekonečno. Skutečný myslitel si uvědomuje, že jeho myšlení je součástí nekonečného kontextu, že jeho myšlenky nevznikají z ničeho. Věda vychází z předpokladu, že příroda se řídí srozumitelnými zákony, poznatelnými lidským rozumem. Tyto zákony však člověk nevytvořil, existovaly dávno před ním. Je-li příroda prostoupena racionalitou a smysluplným řádem, je nutno ji vysvětlit s odkazem na nejvyšší inteligenci.

Z knihy *The Wisdom of Heschel* (1975) vybral a přeložil Jiří Zavadil.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách av/elul 5786 – srpen 2026

Staronová synagoga

31. 7. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.29 hodin</i>
1. 8. sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3 <i>mincha perek 4</i>	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 21.45 hodin</i>
7. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.18 hodin</i>
8. 8. sobota	REE 5M 11,26–16,17 hf: Iz 54,11–55,5 <i>mincha perek 5</i>	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 21.31 hodin</i>
13. 8. čtvrtek	1. den Roš chodeš elul	
14. 8. pátek	2. den Roš chodeš elul začátek troubení na šofar mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.05 hodin</i>
15. 8. sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,19 hf: Iz 51,12–52,12 <i>mincha perek 6</i>	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 21.16 hodin</i>
21. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 19.52 hodin</i>
22. 8. sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 <i>mincha perek 1–2</i>	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 21.01 hodin</i>
28. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 19.37 hodin</i>
29. 8. sobota	KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 <i>mincha perek 3–4</i>	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 20.45 hodin</i>
31. 8. pondělí	šacharit jarcajt Maharal	8.30 hodin
4. 9. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.22 hodin
5. 9. sobota	ŠABAT SLICHOT NICAVIM-VAJELECH 5M 29,9–31,30 hf: Iz 61,10–63,9 <i>mincha perek 5–6</i>	<i>konec šabatu 20.28 hodin</i>

Do 28. 8. 2026 se konají páteční večerní bohoslužby od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Šachrit v pondělí a ve čtvrtek v 7 hodin.

Mincha o šabatu ve 13.40 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

ČASU MĚLI VŠICHNI DOST

S restaurátorem Pabem de Sax nejen o sbírce Domácí umění

PABLO DE SAX (vl. jm. Pavel Veselý) se narodil roku 1961 v Sedlici u Blatné. V Praze absolvoval Střední školu uměleckých řemesel (obor kov) a poté Střední školu grafickou (obor restaurátorství), od roku 1991 je zaměstnán v restaurátorské dílně Židovského muzea v Praze. Je známý jako undergroundový filmař, fotograf a spisovatel, autor původně samizdatové knihy Tak pravil Vincent, jako spoluzakladatel a autor skečů kabaretní rallye Zlatá kozačka. Od roku 2000 sbírá se skupinou kolegů a přátel předměty, které si lidé v letech 1948–1989 vyráběli doma. Sbírka Domácí umění již obsahuje na dva tisíce předmětů z nejrůznějších materiálů a až do konce srpna lze navštívit její reprezentativní výběr v zámku Veleslavín v Praze 6. Navštěvníka překvapí jak pestrost materiálů i námětů a pečlivost provedení, tak profesionální a nápaditá instalace v prostorách bývalého sanatoria, které v letech 1907–1941 vlastnili a vedli bratřenci lékaři MUDr. Oskar Fischer a MUDr. Leo Kosák. V budově se zachovala řada původních prvků jako doklad někdejšího velkorysého a elegantního prostoru; současná výstava je zase dokladem onoho bezčasí, kdy řada lidí hledala únik před veřejnou realitou v soukromí a individuální tvorbě.

Je veleslavínská výstava vaší první větší pražskou prezentací?

První velká výstava byla na Designbloku v roce 2007; tehdy jsme měli ve sbírce přibližně pět set předmětů a vystavili jsme vlastně všechno. Dnes jich máme přes dva tisíce a vystavili jsme tak polovinu, je to tedy zatím naše největší expozice. V den, kdy jsme se domluvili s Veronikou Zapletalovou, že budeme instalovat výstavu, převedla Praha zámek Veleslavín na Prahu 6. Což je skvělá zpráva a doufám, že se tímhle krokem krásný areál se zahradou zachránil.

Ještě bych dodal, že v Chebu v tamním Retromuseu je Domácí umění součástí stálé expozice, máme tam asi sto předmětů.

V rozhovorech vzpomínáte, že váš zájem o domácí umění vznikl v roce 2000.

Ano, stalo se to, když jsme s kamarády procházeli domky na Budčankách, kde jsem nějakou dobu bydlel. V rozbořeném domě jsme narazili na zvláštní předmět, který jsme nazvali UFO (na výstavě je k vidění). A potom jsme si šli sednout do hospody a povídali jsme si o tom, co lidi dřív dělali a že je vlastně škoda, že to nikdo nedokumentuje. Tak jsme si řekli, že to musíme udělat sami, a začali jsme artefakty sbírat.

Jsou to věci, které nemají vysokou uměleckou nebo estetickou kvalitu, ale mají hodnotu historickou – jsou důležitým dokladem výtvarného citu, estetického vnímání a řemeslné úrovně výtvarné neškoleného člověka v období socialismu.

V úvodu k výstavě shrnujete zdroje tohoto druhu umění. Takže které to jsou?

Jednak to byly oblíbené literární nebo filmové postavy, můžeme říci, že popkulturní modely: především Švejk, dále postavy z večerníčků nebo z našich a zahraničních animovaných filmů (Mickey Mouse, Kačer Donald, Ferda

měty, inspirované vědou a sci-fi tematikou (k vidění jsou roboti vyrobení ze zátek). Zajímavé je, že podobné vzory a náměty se objevovaly kdekoli v republice. I to je jeden ze znaků, jímž se domácí umění liší od lidového, které bylo často vázáno na region, v němž vznikalo.

Vypadá to, jako by artefakty dělali spíše muži?

Určitě. Muži, a hodně mladí muži na vojně. Vytvářeli předměty ze všech možných dostupných materiálů, které si zřejmě odnášeli zadarmo z práce: svářečského drátu, korunkových uzávěrů od lahví nebo z překližky, kterou vyřezávali a vypalovali. Dělali věci z plechu nebo třeba lampičky z plastu, z něhož také hodně vyráběli hrady a zámky, z plastových folií různé šperkovnice a dózy. Ženy vyráběly chemlonové přehozy a gobelíny, ale i hračky, prostírání nebo oděvní doplňky (papuče); vytvářely i síťovky z igelitových sáčků na mléko. Času měli všichni dost.

A kde všechny ty artefakty skladujete?

Ve skladu za nájem. Musíme si na něj nějakým způsobem vydělat: platíme členské příspěvky a děláme výstavy, přispět nám může každý. Je nás přibližně deset, většinou jsou to lidé, kteří původně pracovali v Židovském muzeu. První předměty jsme nosili do práce a dávali jsme si je v kanceláři na stěny. Tím to začalo. Až potom, když jsme toho už měli moc, jsme si museli najít prostory.

A sami si výstavy instalujete a připravujete i webové stránky?

My jsme v podstatě všichni muzejníci a výtvarníci, takže tomu snad odpovídá metodika a estetika naší práce.

Jaká jsou vaše kritéria pro to, zda předmět zařadíte do sbírky?

Dneska už si vybíráme. Musí to být nějaký vklad autora, něčím oživující, obohacující

tu sbírku nebo i třeba jenom bizarnější než ostatní věci. Někdo byl šikovnější, zručnější, někdo, ač se snažil sebevíc, narazil na nějaký mantinel. Ale to nás taky baví, protože každý měl tu možnost si to zkusit a zkoušel to. Vždycky to má nějaké kouzlo, i když je to často kouzlo nechtěného.

Pablo de Sax a jeden z nejnápaditějších artefaktů na současné výstavě.

Posezení s exponáty na výstavě Domácí umění v prostorách zámku.

Mravenec atd.), dále exotické náměty (černošky), středověká a romantická tematika (na výstavě je k vidění rytíř se štítem) či svět Divokého západu (indiáni). Hodně artefaktů ovlivnil koncem 50. let bruselský styl – to jsou kovové svícny, obrazy, lampy, dekorativní zástěny a ploty. Další skupinu tvoří před-

V téhle tvorbě hrála asi značnou roli snaha o únik před realitou, možná až zoufalství?

Zoufalství bylo už samo o sobě to, že byl zrušený trh a lidé si nemohli koupit, co by se jim líbilo. Já se líbil třeba stolek v bruselském stylu, ale kvůli plánovanému hospodářství vzniklo pár kusů, nebo byly drahé. Anebo nebyla vůbec kapacita, takže se nevyráběly. A ty lidi si řekli: „To bych chtěl mít doma, tak si to vyrobím.“ Znak doby je i spousta papučí. Tehdy se pořád něco přešívalo, pletlo, drhalo, háčkovalo...

Pocházíte z Blatné u Písku. Jaké jste tam prožil dětství?

Pocházím ze Sedlice u Blatné a byl jsem tam hodně spokojený, protože v té době tam dožívalo předválečné období či spíš ještě zbytky Rakouska-Uherska. Nebyly žádné moderní baráky ani moc aut, byly tam stále, povozky s koňmi. Až později, od 60. let, se ze stáji dělaly garáže a do chalup přišel sektorový nábytek.

Hodně jsem pobýval se svoji prababičkou, která v mládí žila ve Vídni, protože čekala na svého chlapce Vídeňáka, který se nevrátil z první světové války. Vyprávěla, jak doprovázeli císaře pána, když jel do Bad Ischlu. Po vzniku republiky se přestěhovala do Sedlice, ale v Praze byla poprvé až někdy v roce 1965, když si moji rodiče pořídili auto. Do té doby jezdila do Vídně za sestrami. Prahu moc neznala, znala Vídeň.

V Sedlici jste prožil srpen 1968?

Jojo, měl jsem první prázdniny. Ptal jsem se prababičky, co se děje. A ona říkala, že to je okupace, jako když přijeli Němci. Jezdily tanky, pořád houkala siréna, z městského rozhlasu chodilo varování, že se blíží kolona tanků od Písku nebo od Plzně, jak se přesouvaly mezi Plzní a Budějovicemi.

Neuvědomovali jsme si přesně, že to je zlom, ale určitě to bylo znát ve škole – docela brzy nato se změnili učitelé. Najednou lidi, kteří ještě učili za první republiky, kteří uměli všechno – hrát na housle, na klavír, matematiku, deskriptivní geometrii, vyučovali v podstatě cokoliv –, odcházeli a přišli učitelé, kteří už byli

víceméně specializovaní. A kádrovalo se. Jednoho učitele, který měl plnovous, což byl tenkrát znak toho, že nesouhlasí s okupací, ředitelka doslova vyštvala.

Jeden z řady kovových výtvarů v bruselském stylu.

O historii jste se zajímal díky prababičce odmalička?

Tenkrát jsem znal jenom tu místní. Ale už jako kluk jsem začal sbírat jakoby venkovské starožitnosti, staré žehličky třeba. A děda mi dal olejové barvy a plátno, abych maloval. Dostal jsem od něj i knihu o dějinách umění. Takže jsem asi zájem měl. Ale v rodině umělce ani kunsthistoriky nemáme, my jsme venkovský lidi.

A máte nějaké židovské kořeny?

Myslel jsem si, že ano, protože můj děda se jmenoval Reš. Když jsem zjistil, že jedno písmeno hebrejské abecedy je *reš*, domníval jsem se, že tam je nějaká vazba. Ale není. Původně se to psalo z němčiny Resch a dědovi předci sem přišli po třicetileté válce jako hajní. Všichni mí předkové z matčiny strany byli hajní.

Střední školu uměleckých řemesel a následně restaurátorství jste si vybral sám?

Egon Bondy a Vincent Venera ve filmu *My žijeme v Praze*, 1984–1985.

Já jsem chtěl na uměleckou školu, na Vyšší odbornou školu uměleckoprůmyslovou na Žižkově. Ale tenkrát se bez protekce člověk nikam nedostal, ani jsem neměl ten správný kádrový profil, i když táta byl dělník. Tak jsem šel na umělecká řemesla a byl jsem spokojený. Měl jsem dobré spolužáky a některé skvělé profe-

sory, které za normalizace vyhodili z vysokých škol. I když jsem se pak už pohyboval mezi lidmi z undergroundu, tahle škola z toho nedělala problém.

Také jste podepsal Chartu 77.

To už bylo v době, kdy už jsem měl jasno, že se nikde angažovat rozhodně nebudu, a spousta mých přátel Chartu podepsala. Já jsem ji sice taky podepsal, ale oni můj podpis nezveřejnili, protože se báli, že nemám žádné zázemí, že v Sedlici u Blatné budu sám. Bylo to v roce 1981, což byla hrozná doba. Až nedávno publikoval Jiří Gruntorád, že v archivu se našly naše nezveřejněné listky s podpisy, bylo nás asi devět nebo deset.

Na koho z prostředí undergroundu nebo disentu rád vzpomínáte?

Vzpomínám hodně na jednoho pedagoga ve škole uměleckých řemesel, Jaroslava Meda. To byla výrazná postava, zabýval se katolickou modernou, ještě se znal s Demlem, a hlavně s Bohuslavem Reynkem, protože byl z Havlíčkova Brodu. Po roce 1968 ho vyhodili z akademie věd a on šel učit k nám literaturu. Nevyučoval tak, že by vykládal, že tohleto byl takový spisovatel a co napsal, ale mluvil o tom, v jaké době psal, co na něj mělo vliv, všechno vysvětloval v širokých souvislostech. A hezkou formou. Navíc to byl přítel Jiřího Koláře. První Kolářovy věci nám ukázal právě pan Med. Nerozlišoval, jestli je něco zakázané, mluvil s námi o všem. A to bylo po roce 1976.

Na koho ještě rád vzpomínáte?

Na kreslíře Pavla Reisenauera, se kterým jsem po škole pracoval v podniku Sady, lesy a zahradnictví. Výborně jsme si rozuměli, měli jsme podobný humor. A bavili jsme se vlastně i tou prací, což bylo trochu trnem v oku některých kolegů. A ještě jsem se tam setkal s Jiřím Hanzelkou, s cestovatelem. Chtěl mi předat svoji práci,

tedy prořezávání ovocných stromů, což dělal na Petříně, ale zklamal jsem ho.

S Tomášem Mazalem jste roku 1985 natočil film o Praze s názvem *My žijeme v Praze*, což je citát ze známé básně Ego- na Bondyho, který snímkem provází. Jak se to stalo? (pokračování na str. 10)

PAMATKY.KEHILAPRAG.CZ

O webu židovských památek a darech zemřelým

Již třetím rokem fungují webové stránky www.pamatky.kehilaprag.cz, které mají časem zpřístupnit kompletní online databázi židovských památek (tj. budov a hřbitovů), těch, jež existují, i těch, které zmizely nebo se změnily k nepoznání. Tvůrci webu píší: „Stránky mají sloužit nejen jako turistický portál, ale také jako zdroj ověřených informací pro historiky, genealogy a širokou veřejnost. V databázi památek naleznete (postupně) veškeré židovské památky s aktuálními i historickými fotografiemi, popisem stavu památky a její historií. U těch hřbitovů, které prošly důkladnou dokumentací, je k dispozici plánek hřbitova a tabulka se jmény a daty pohřbených. Věříme, že zde naleznou cenný materiál všichni, kdo se zabývají historií, ale také zejména potomci rodin, kteří hledají své předky a jejichž vazby byly v minulosti často násilně zprůtrhány.“

Stránky spravuje společnost Matana, a. s. (její samostatné oddělení Správa budov a hřbitovů, SBH), která byla založena Židovskou obcí Praha (ŽOP) za účelem správy svého nemovitého majetku. Od roku 2002 jsou do péče společnosti zahrnuty i památky ve vlastnictví Federace židovských obcí v ČR (FŽO). Dodejme, že navzdory přirozenému zániku židovských obcí, kdy se místní komunita rozpadla ještě před druhou světovou válkou kvůli nedostatku členů, ale především navzdory destrukci památek v době nacismu a socialismu se do dnešní doby zachovaly stovky synagog a židovských hřbitovů. Nacházejí se ve vlastnictví některé z deseti samostatných židovských obcí v naší republice nebo patří FŽO v ČR (některé

jsou v majetku měst a obcí, církví či soukromníků).

INTERAKTIVNÍ MAPA

Co všechno lze na webu nalézt? Kromě aktuálních informací o akcích spjatých s památkami a o tematických publikacích je to hlavně interaktivní mapa Čech a Moravy se stovkami míst, v nichž se památky nacházejí. Po rozkliknutí nalézáme heslo k příslušné památce (368 hesel o hřbitovech a 206 o synagogách). Údaje za-

Interaktivní mapa židovských památek na webu pamatky.kehilaprag.cz. Foto k článku: archiv SBH.

hrnují přesnou lokaci (GPS), lokaci zobrazenou na plánu města či obce, vlastníka, stručnou historii a popis současného stavu včetně uvedení provedených oprav. Důležité jsou fotografie, historické i nové, někdy i staré pohlednice. Mnohé záběry člověka asi překvapí, hlavně u objektů, u nichž bychom původní účel, nejčastěji synagogu, v podobě současných rodinných domů, požárních zbrojnic, garáží či skladů, bez přesných informací a foto nerozpoznali.

Hesla zatím nemají jednotnou podobu. Databáze vychází ze starších internetových stránek, jejichž obsah byl při vzniku nového webu automaticky převeden. U některých lokalit nalezneme informace i o místní židovské komunitě či významných rodácích, jinde se web věnuje jen konkrétní památce. Vzor současné podoby představují hesla památek

v jižních Čechách a na Moravě, která již prošla novějším výzkumem. V současnosti se stejným způsobem aktualizují hesla památek ve středních Čechách.

Řada hesel začleňuje proklik na další webové stránky (bývají to weby židovské obce nebo památkového katalogu či turistického průvodce) s dalšími údaji a ilustracemi. Například položka k synagoze v Hradci Králové obsahuje podrobný text o historii a podobě stavby od architekta Václava Weinzettla, dokonce včetně audionahrávky.

U zdokumentovaných či částečně zdokumentovaných hřbitovů (tj. u zhruba 130) jsou k dispozici plány

a seznam pohřbených, přičemž data úmrtí jsou uvedena dle hebrejského i občanského kalendáře. Právě tyto údaje jsou paradoxně „nejživější“: lidé si mohou vyhledávat místa posledního odpočinku svých předků, kteří zemřeli před holocaustem, nebo jim doplní představu o židovském společenství v místech, která znají či je chtějí navštívit.

Velmi cenné jsou informace o dostupnosti a kontakty na správce (telefonní číslo). Řada míst je přístupná jen po předběžné domluvě.

Přehled památek není úplný a neustále se doplňuje. V současnosti databáze zahrnuje většinu dochovaných synagog a všechny identifikovatelné židovské hřbitovy. Do budoucna se počítá také s rozšířením o zaniklé památky, tedy synagogy a hřbitovy, po nichž se již nedochovaly žádné viditelné pozůstatky.

Památky lze vyhledávat několika způsoby – pomocí interaktivní mapy, textového vyhledávání nebo filtrování podle různých parametrů. A pozor: V případě mapy je někdy potřeba lokalitu více přiblížit, protože památky ležící blízko sebe se při menším měřítku zobrazují pod jedním symbolem.

Na dotaz, jak konkrétně hesla vznikají a z jakých pramenů jejich autoři čerpají, odpovídá Petra Vladařová, která má vývoj webu na starosti: „Hesla zpracováváme vždy na zákla-

Jeden z náhrobků, který volá po opravě.

dě ověřených informací. U synagog vycházíme především z aktuálních odborných publikací a výzkumů. Naším cílem je, aby web poskytoval spolehlivé informace, proto u jednotlivých hesel vždy uvádíme použité zdroje. V případě židovských hřbitovů vycházíme především z vlastní dokumentace, odborných článků, publikací o konkrétní památce i z interních materiálů. Postupně doplňujeme také informace o obnově a údržbě jednotlivých lokalit. Hesla jsou koncipována jako základní přehled, který čtenáře nasměruje k další doporučené literatuře, pokud se chce o dané památce do-

Příklad nově instalovaných náhrobků na Novém židovském hřbitově.

zvědět více. Zároveň pracujeme na novém formátu ve spolupráci se společností SmartGuide, jejíž aplikaci využívá například i Židovské muzeum v Praze. Chceme propojit náš web s mobilní aplikací, která návštěvní-

kům usnadní orientaci přímo v terénu.“

V ideálním případě by interaktivní mapa mohla zahrnovat až 1000 míst s aktualizovanými údaji. Ale už v současném (nedokonalém a neúplném) stavu je všem zájemcům o židovskou historii nápomocná. Přináší opravdu názorný přehled o českých a moravských památkách, o množství péče, energie i prostředků, které je jim věnováno. Žel opravy a údržba památek jsou hodně nákladnou záležitostí, a tak každé heslo provází návod, jak lze na uchování toho kterého místa přispět. Naléhavá potřeba financí se týká především hřbitovů.

DAR ZEMŘELÝM

Podpořit lze údržbu konkrétního židovského hřbitova, jež si vyberete na seznamu památek, tedy i ty umístěné u menších měst a vesnic, nebo necháte výběr na pracovnících Matany. Samostatná volba má tu výhodu, že přispějete na místě, k němuž máte vazby. Finance putují na pravidelnou péči (sekání trávy, čištění od náletů, drobné opravy) i na větší práce (opravy zdi a hřbitovních domků).

Přispět lze též na jednotlivý náhrobek. Sponzorům se v současné době nabízejí neudržované a poničené hroby na Novém židovském hřbitově v Praze 3. Jedná se například o hrob Williama Bukového (Viléma Brühla), tvůrce filmové hudby, mj. k oblíbenému animovanému seriálu Břetislava Pojara *Pojďte pane, budeme si hrát*, nebo konzervatoristy Gustava Kohna, jenž zemřel vlastní rukou roku 1909. Nápis na náhrobku o něm říká, že to byl „pohledný, milý a vzdělaný mladík“.

Samostatný oddíl webu tvoří přehled náhrobků ke sponzoringu a přehled neoznačených hrobů. Dále web

představuje možnost adopce hrobů, tedy dlouhodobého pravidelného příspěvku na péči o konkrétní hroby. Tento způsob financování je dnes běžnou součástí péče na pražských hřbitovech. Na webu se uvádí: „Možnost adopce nevymezujeme jen na významné osobnosti či umělecky významné hroby. Dle židovské tradice je každý náhrobní kámen dar zemřelému a je nutné se o něj postarat, aby jeho jméno nebylo zapomenuto.“

Web zároveň nabízí možnost zajistit tzv. nadstandardní péči o hrobové místo. Té využívají nejčastěji potomci osob pohřbených na Novém židovském hřbitově v Praze, kteří chtějí mít jistotu, že hrob bude pravidelně odborně udržován. Tato služba je však

Prostor s neoznačenými hroby na Novém židovském hřbitově v Praze.

určena i zájemcům, kteří nejsou přírodními potomky, ale přejí si přispět na péči o konkrétní hrob nebo náhrobek.

NEOZNAČENÉ HROBY

Samostatnou kapitolou, o níž jsme v *Rch* (6/2025) již psali, jsou neoznačené hroby neboli projekt navrácení jmen zemřelým bez náhrobku. Ten se také týká Nového židovského hřbitova v Praze 3.

Snahou pracovníků Matany je vztýčit náhrobek nad místy, kde nad zesnulými nebyl postaven, nejčastěji kvůli nacistické perzekuci v době holokaustu. Nejvíce neoznačených hrobových míst pochází právě z let 1938–1945 a lze je identifikovat porovnáním skutečného stavu hrobových míst s archivními materiály, přičemž hlavním zdrojem jsou zápisy spolku Chevra kadiša a matriky židovských náboženských obcí.

(pokračování na str. 11)

ČASU MĚLI DOST

(dokončení ze str. 7)

On Bondy nám vždycky říkal: „Pište básně. Když nepíšete básně, pište si aspoň deník.“ A já jsem už věděl, že žádný básník nejsem, a na psaní deníku jsem neměl trpělivost a výdrž. Tak jsem mu řekl: „Natočím dokument o vás.“ A on byl nadšený. Tehdy ho znalo hodně lidí, tedy znali jeho knihy ze samizdatu, ale nikdo nevěděl, jak Bondy vypadá. Někteří měli úplně bizarní představy. Navrhl jsem Bondymu, že budeme chodit po místech, která se objevují v jeho knihách nebo v poezii. První film s ním asi půl roku předtím natočil Tomáš Mazal, ten se odehrává na Novém židovském hřbitově. Proto jsem Toma k natáčení přizval, protože ho Bondy také dobře znal.

Váš film začíná na Starém židovském hřbitově... A jsou na něj výborné záběry z výšky.

To bylo z protějších domů. Měli jsme úplně primitivní techniku, natáčelo se bez zvuku, Bondy nám to pak u nás doma komentoval, a teprve pak jsme dodali zvuk. Teď už ten film máme v kvalitní, digitalizované podobě. Štve mě, že na YouTube je stará nekvalitní verze, kde nesedí zvuk a obraz. Nová verze se promítala v kině Ponrepo, občas ji pouštíme, když si nás někdo pozve na projekci.

Proč jste se rozhodl pracovat v pražském Židovském muzeu?

U nás v jižních Čechách, když se člověk začal zabývat literaturou, brzy zjistil, že nedaleko je vesnice Osek, odkud pocházel rod Franze Kafky. V Oseku je malý lesní hřbitůvek.

Zrestaurované ukazovátka na čtení v Tóře.

Fotografoval jsem tam a také jsem tam roku 1981 natočil krátký film. Ještě jsou v něm vidět staré náhrobky, které pak někdo rozmlátil.

To bylo zpuštělé, úplně zapomenuté místo. V Sedlici jsem se bavil s jednou paní, která bydlí v domě, na kterém je napsáno J. Skal, což byl jeden z židovských obyvatel Sedlice. Ta paní tvrdila, že u nich roku 1889 přespál Franz Kafka, když byl v Oseku na pohřbu svého dědečka. Našel jsem další stopy: na náměstí jsem znal starého pana Sabata, řezníka, který přežil sám z celé rodiny, ostatní příbuzní skončili v Osvětimi. Mě to hrozně zajímalo, celá místní historie, jací lidé tam žili a jak žili.

Restaurujete předměty z kovu. Tedy ze stříbra?

Většinou ze stříbra – ukazovátka, štíty a koruny na Tóru, to je hodně zajímavá práce. Mě hlavně baví sledovat, jak ti řemeslníci pracovali. Mám oblíbené autory: Franz Kaltenmarker z Brna, vedle něj ještě Karel Křemenec, který byl zase v Praze. A to je takový naivní umělec.

A to se v předmětech projevuje?

Jasně! Já si myslím, že mohli pracovat úplně svobodně. Je dáno, co tam na tom štítu musí být – koruna, lvi, sloupy, okénko na tabulky. A zbytek výzdoby byl víceméně volný. Každý pracoval jinak. Samozřejmě nejzajímavější je takzvaný Fleischmannův štít se smaragdy, který se potom několikrát napodoboval.

Práce jednotlivých řemeslníků vypovídá o době, kdy to vzniklo. Když Rakousko prohrálo válku s Napoleonem, spousta věcí se zrekvírovala, Francouzům se platilo drahými kovy, a tím se zničilo strašně věcí jak ze synagog, tak z kostelů. Předměty, které se státu neodevzdaly, musela komunita vyplatit. Proto máme i nějaké barokní nebo renesanční věci. Ale většina je až z první poloviny 19. století a ze stříbra nebo stříbřené mědi.

Můžete si vybírat, co z depozitáře chcete restaurovat?

Moc ne. I když si říkám, tohle by stálo za opravu, většinou se pracuje pro expozice. Nedávno jsem počítal, že ve dvojici uděláme tak kolem sta předmětů ročně. Takže za těch 35 let, co tam jsem, je to 35 krát třeba 50. Tedy asi 1750 předmětů...

To je krásná představa. Takže předmět očistíte, opravíte nebo dotvoříte věci, které chybějí?

My spíš nahrazujeme staré opravy. Spoustu věcí vyrobili řemeslníci, kteří byli mistři svého oboru. Ale když se ten předmět rozbil, už ho nedali mistroví, opravil to šames nebo někdo z okolí. Takže právě některé stříbrné předměty jsou opravené cinem, což je to nejhorší, co se může stát. Když cín tu věc poškozuje, je na nás, abychom ho odstranili a nahradili stříbrem. Ale je to kus od kusu. Některé

věci, které jsou zlacené v ohni, už se tímhle způsobem nedají opravit. Musí se zvolit co nejšetrnější způsob, aby restaurátor ten předmět neohrozil a zachoval ho ve stavu, v jakém je, konzervoval ho. Snažíme se nějak zastavit, respektive zpomalit proces rozpadu.

A jak jako člověk, který se denně dotýká autentických předmětů, vnímáte určitý trend nahrazovat staré věci moderní technikou?

Musí v tom být nějaká míra. Třeba chápu, že předměty z textilu nebo z pergamentu se nedají trvale vystavovat, takže se nahrazují kopiemi. To se týká i dětských kreseb z Terezie. A když vystavujete originál vzácného rukopisu, vystavuje se jedna, nanejvýš dvě strany, nevidíte ho celý. V tom případě se přikláním k tomu, aby byla celá kniha nebo celý svitek naskenovaný a člověk se na ně může podívat v digitální podobě. Ale vystavovat předmět, který děláme my, jenom digitálně, mi přijde škoda. To nemůže nic nahradit, i když je třeba vidět ze všech stran a s 3D brýlemi. Co mám docela rád u nás v muzeu v Maiselově synagoze, je ten průlet Langweilovým modelem, to je úžasná věc. Takhle má technika pracovat.

Zrestaurovaná koruna na Tóru.

Je vaše sbírka Domácí umění už ukončená, nebo stále přidáváte artefakty?

Přidáváme – vyhledáváme věci po bazarech a vetešnictvích, když nám někdo něco nabídne, rádi zajímavější věci přijmeme. Dokud budou věci, budeme je sbírat.

Plánujete ve Veleslavíně komentované prohlídky? A jaké máte další plány?

Když nás nějaká skupina požádá, nabízíme spíše lidem povídání o sbírce. O víkendech tam je vždycky někdo z našeho spolku.

S kamarádem Michalem Cihlářem, grafikem a fotografem, chystáme výstavu věnovanou zpodobnění Mickey Mouse v lidovém umění. Na spoustě fotek ukáže, jak Mickey Mouse vidí lidé na Kubě, v Dominikánské republice nebo na Cejlonu, a z našeho prostředí zastoupíme výstavu právě věcmi z naší sbírky. Bude to vystavené v listopadu v Praze v Galerii Havelka. K expozici chystáme naše linoryty a knížku s fotografiemi.

ALICE MARXOVÁ

Foto am, archiv autora a ŽMP

Více o sbírce viz www.domaciumeni.cz, výstava v zámku Veleslavín potrvá do konce srpna.

PAMATKY.KEHILAPRAG.CZ

(dokončení ze str. 9)

Na webu naleznete odkaz „Označování opuštěných hrobů – náhrobky k realizaci“, po klepnutí na něj zašlete žádost o přístup a do 24 hodin získáte seznam.

Jak se uvádí na webu, celkové náklady na realizaci jednoho náhrobku vycházejí průměrně na 22 000 Kč. Pokud Matana získá od dárců alespoň 50 procent této částky (tedy 11 000 Kč), doplatí ŽOP zbytek potřebných nákladů.

Jáchym Pešata, jenž se problematice neoznačených hrobů věnuje, k tomu říká: „Dosud je v rámci projektu označeno celkem 140 hrobů. Z tohoto počtu bylo 20 hrobů osazeno letos, dalších 120 hrobů bylo označeno ŽOP v předchozích letech. Letošní etapu realizace významně podpořil finanční dar pana Pavla Chabrá. Významnou podporu jsme letos získali od Děti Maislovky při příležitosti jejich tradičního setkání v Praze, a to prostřednictvím pana Františka Bányáie.“

Finanční částku, kterou dárce poskytnou, lze podle platné legislativy uplatnit jako odečitatelnou položku od základu daní. Údaje pro platbu: číslo účtu u České spořitelny, a. s., je 1936566399/0800, variabilní symbol 1713, do poznámky: Neoznačené hroby a číslo vámi vybraného náhrobku ze seznamu, který si lze objednat (viz výše).

ZIKMUND REACH, SIEGFRIED LÖWY

Každý zemřelý si zaslouží svůj náhrobek a seznam zahrnuje jak jednotlivce, kteří prožili život bez zvláštní pozornosti (jsou zde lidé z různých sociálních vrstev, od ředitele cukrova-

ru po chovanku ústavu v Krči), ale i ty, kteří byli ve své době známí a zůstávají v obecném povědomí dosud.

V seznamu nacházíme například místo posledního odpočinku Zikmunda Reacha (1859–1935), pražského knihkupce a filatelisty, významného sběratele fotografií a fotografa. Jeho snímky zpřítomňují podobu Prahy a jejích obyvatel na konci 19. a počátku 20. století, včetně domů někdejšího židovského Josefova zbořených během asanace. Ve svém antikvariátu ve Skořepce na Starém Městě se Reach specializoval právě na snímky budov,

které nenávratně mizely. Sám je fotografoval, ale především sbíral (dnes již historické) pohlednice a fotografie, rozmnožoval je a každou vlastní rukou popisoval. Na 7000 negativů z jeho pozůstalosti vlastní Muzeum hl. m. Prahy.

Podrobnější informace k Reachovu neoznačenému hrobu má Jáchym Pešata: „Pan Zikmund Reach je pochován, pro mnohé možná překvapivě, v hrobě

Náhrobek první choti Zikmunda Reacha bez uvedení jeho jména.

Známa fotografie, na níž Siegfried Löwyho roztlačují jeho neteře (první zleva je Ottila Kafková).

své první manželky Karoline Reachové. Důvody tohoto rozhodnutí dnes neznáme. Skutečnost, že mu nebylo zhotoveno vlastní hrobové označení a jeho jméno se na hrobě nenachází, může naznačovat nestandardní vztahy s jeho druhou manželkou a dětmi. Hrobové místo č. 017-009-030 je označeno pouze nápisovou deskou se jménem první manželky a doplněním „choť“ knihkup-

ce“. V Národním archivu je však dochován dokument Magistrátu hlavního města Prahy, z něhož vyplývá, že vdova Hermína Reachová požádala již dva dny po manželově smrti o povolení pokračovat v provozování Reachova knihkupectví a antikvariátu. Zatímco otázka manželova podniku byla řešena bezprostředně po jeho úmrtí, označení jeho hrobu rodina pravděpodobně nezajistila, a to v době, kdy bylo běžné opatřovat

Pražský žebřák Vilém Muneles, foto Zikmund Reach, 1910.

rodinné hroby důstojnými náhrobky.“

Další jméno je také známé, a to svým vztahem k nejslavnějšímu pražskému rodákovi. Jedná se o venkovského lékaře Siegfrieda Löwyho, nejoblíbenějšího strýce spisovatele Franze Kafky, který u něj rád pobýval v Třešti. Löwy zemřel 20. října 1942 vlastní rukou, v 6.30 ráno v den, kdy se měl dostavit na seřadiště u Radiotrhu, aby byl deportován do Terezína. Bylo mu 75 let. Urna s jeho popelem byla na hřbitov uložena 25. listopadu 1942 a místo není dodnes označeno kamenem.

Nové náhrobky mají jednotnou podobu, ovšem určitě je možné (pokud se shromáždí více peněz) nechat vytvořit výraznější pomník. **ALICE MARXOVÁ**

Pokud by čtenáři nenašli na uvedeném webu www.pamatky.kehilaprag.cz všechny údaje k případným platbám na pomoc hřbitovům, hrobům či neoznačeným místům, lze kontaktovat Matanu: sbh.sekretariat@matana.cz, tel. č. +420 604 234 136.

BYL TO OPRAVDU RUŠNÝ ŽIVOT

Rozhovor Olgy Rosenblum s Ninou Litvinovou

NINA MICHAJLOVNA LITVINOVA (1945–2026) pocházela z významné ruské židovské rodiny: Její děd byl Maxim Maximovič Litvinov (1876–1951) sovětský diplomat a lidový komisař zahraničních věcí. Bratr Pavel Michajlovič Litvinov (1940) je fyzik, pedagog a sovětský disident. Za účast na protestní demonstraci po ruské invazi do Československa na Rudém náměstí 25. 8. 1968 byl odsouzen k pěti letům vyhnan-

o sovětském disentu a veřejném prostoru. Je iniciátorkou mezinárodního projektu Knihovna disentu (*The Dissident Library*).

Je to jedinečné svědectví o rodině Litvinovových, o sovětském disentu, i o samotné Nině, její skromnosti a schopnosti pomáhat. Přeložila ho a poznámkami opatřila Michaela Stoilova, pro Rch byl mírně krácen a redakčně upraven.

Nininy prarodiče, Maxim a Ivy Litvinovovi, 20. léta. Foto archiv.

ství, která strávil na Sibiři; po návratu (1974) ho KGB donutila k emigraci. Odjel do USA, kde se vrátil ke své akademické profesi a nepřestal se angažovat v obraně politických vězňů. Velká část následujícího rozhovoru je věnována právě jemu. Nina Litvinova se zmiňuje i o své babičce, Ivy Therese Low Litvinové (Ivy Waltróvně, 1889–1977), která byla spisovatelka a překladatelka z anglicko-židovské rodiny, a svého muže následovala do SSSR.

Sama Nina Pavlovna patřila od 60. let minulého století k sovětskému disentu, byť její role nebyla tak výrazná jako jejího bratra. Starala se o vězněné, vozila jim jídlo a knihy, na pomoc nespravedlivě vězněným se angažovala i za putinovského režimu. Od plnohodnotné ruské invaze na Ukrajinu a následných represí vůči těm, kdo s ní nesouhlasí, však trpěla pocity bezmoci a 12. května ukončila život vlastní rukou (viz Rch 6/2026).

Následující rozhovor vznikl před pěti lety, v červnu 2021. Pořádila ho Olga Rosenblum, ruská literární vědkyně a historička kultury, specializující se na dějiny sovětského disentu, samizdatu a kultury protestu. Do dubna 2022 byla odbornou asistentkou na Ústavu filologie a historie Ruské státní univerzity humanitních věd (RGGU) v Moskvě. V současnosti působí v Leibnizově centru pro výzkum literatury a kultury v Berlíně, kde se věnuje projektu

Nino, jak jste v dětství vnímala fakt, že dědeček byl významný politik?

Jako malá školáčka jsem měla dojem, že mého dědečka znají všichni. Když mi bylo, řekněme, deset let, byl velice známý a mně se to strašně nelíbilo. Vadi- lo mi to. Asi jsem byla dost konformní, přála jsem si být stejná jako všichni ostatní. Dědeček byl slavný, ale já jsem z nějakého důvodu nechtěla, aby ostatní věděli, že s ním mám něco společného. Bylo to takové dětské. Mám dojem, že jsem si žila svým vlastním životem – měla jsem svůj přírodovědecký kroužek, který pro mě byl opravdu důležitý. A později jsem šla na přírodovědeckou fakultu.

Na všem, co se týkalo mého bratra Pavla, opravdu záleželo, ale na dědečkově věhlasu ne. Jednou jsem přemýšlela o tom, jestli se Pavel dědečkovi podobá. Ale nejsem to asi schopná posoudit, protože si dědečka pamatuji jen jako velice malá...

Ivy, babička, pro mě samozřejmě znamenala mnohem víc než dědeček. Ale když se teď budu snažit nějak to objasnit, budu si nejspíš vymýšlet. Pro mě bylo opravdu důležité, že dědeček neudělal něco špatného. Později jsem se o něm dozvěděla hodně věcí: podílel se na otevření druhé fronty, byl opravdu výrazná postava, výjimečný člověk.

Koho z disidentských přátel z 60. a 70. let si pamatujete?

Všechny si pamatuji: Zelinského (Vladimir Korněljevič Zelinskij, 1942, pravo-

slavný duchovní) i Andreje Alexejeviče Amalrika (1938–1980, publicista a spisovatel). Ten k nám chodil často, protože bydlel hned vedle. Řekla bych, že díky tomu, že jsme bydleli v centru Moskvy, tedy v ulici Alexeje Tolstého, byl náš byt takový průchoďák se vším, co k tomu patřilo. Přeci jen jsme bydleli bez rodičů.

Chodilo k nám hodně lidí, ale já jsem se dění aktivně neúčastnila, i když pochopitelně vše, nebo skoro vše, co se tam objevovalo, jsem četla.

Nebyla jsem nijak aktivní. Spíš jsem pomáhala, když bylo třeba, ale sama jsem žádnou činnost nevyvíjela. Až když zavřeli Pavla a zavírali i další, to už potom ano.

Když čtu dopisy Pavla Michajloviče z vyhnanství, je ze všeho patrné, že ho rodina doslova vytáhla z bídy. Kolik toho bylo potřeba posílat a zařizovat, aby na Sibiři mohl přežít?

Samozřejmě jsme sbírali peníze. Vybírali jsme na dům, protože jsme mu ho chtěli koupit. Jednak pomáhal Miša Levin (1921–1992, fyzik a významný profesor) a pomohlo i mnoho lidí, kteří byli zajištěni. Tatínek byl inženýr a vydělával docela slušně, ale samozřejmě, abychom mohli nakoupit vše, co bylo třeba... A když se pak ještě narodila Pavlova dcera Laročka...

Tatínek (Michail Maximovič Litvinov, 1917–2006, matematik a inženýr) obhajo-

S babičkou: Zleva Věra, Ivy, Máša a Nina Litvinova, počátek 50. let. Repro ze vzpomínek Máši Slonim.

val disertaci poměrně pozdě, v době, kdy už byl Pavel zavřený, nebo možná nebyl, ale každopádně už se o něm vědělo – přesně si to nepamatuji. Tatínek při tom pracoval v utajeném výzkumu, takže panovala taková tichá obava, jestli to projde a jak to celé dopadne.

Naše druhá babička, mámina maminka (Perla „Polina“ Mironovna Jasinovskaja, krejčová), byla tradiční Židovka ze štetlu, téměř nevzdělaná – měla všeho všudy čty-

ři nebo pět tříd. Její příbuzní Pavla ostře odsoudili. A ona to odmítla a jednoznačně trvala na tom, že Pavel udělal všechno správně. Její rozhodnost mi vyrazila dech.

A tátova maminka Ivy Waltrovna?

Napsala dopis Mikojanovi, vlivnému činovníkovi a politikovi, z dnešního pohledu možná trochu naivní. Ano, samozřejmě, absolutně Pavla podporovala. Vlastně nevím, co přesně si o tom všem myslela, ale vzhledem k tomu, jak aktivní byla Táňa, myslím tím tatínkovu sestru Taťánu Maximovnu... Celá rodina ho samozřejmě podporovala. Tedy kromě strýce Slonima (*Ilja Lvovič Slonim, 1906–1973, sochař*), otce Máši a Věrky, který se podle mě šíleně bál.

Já vím, ale dá se to pochopit.

Proboha, samozřejmě. Naprosto chápu všechny vyděšené Židy – velmi dobře jim rozumím. Jestli to, co říkám, zní antisemitsky, rozhodně to tak nemyslím! Já sama jsem úplně stejná – také se bojím. Chodím všude tam, kam není radno chodit, ale opravdu nechci, aby mě zatklí.

A pak mi máma (*Flora Pavlovna Litvinova, fyzioložka*) jednou řekla, že kdyby mě zavřeli, nevydržela by to. To, že to řekla, pro mě bylo dost zásadní. Koneckonců i já patřím ke generaci vystrašených.

Například Máša (*Máša Slonim, 1945, novinářka*), moje sestřenice, je úplně jiná – ona je opravdu svobodná, zkrátka se odrodila. A přestože jsme si zevnějškem hodně podobné, já jsem taková nesvobodná. Nevím, jak to mám vysvětlit.

Za Pavlem Michajlovičem jste do vyhnanství jezdila poměrně často, vidíte?

Nevím, zda to bylo často, ale ano, za Pavlem jsem jezdila. A také za Táňou Velikanovou a Serjožou Kovaljovem.

A pokaždé jste s sebou vozila dopisy, je to tak?

Vezli jsme s sebou opravdu všechno. Víte, Oljo, to, co bylo skutečně těžké, v pravém slova smyslu, to byl fyzicky ten náklad: jídlo, dopisy, knihy... Zkrátka byli jsme naložení, jak nevím co. Velmi dobře si pamatuju, že jsem ten batoh sama nemohla uzvednout, a tak mi ho ně-

kdo pomohl nandat na záda, nést už jsem ho zvládla.

Náročné to bylo v Čitě, protože tam na mě nikdo nečekal, a když se to podařilo, bylo třeba hned přesednout na druhé, malé letadlo (už nevím, jak se mu říká... AN 2 nebo tak nějak, Pavel by to asi věděl), a to bylo těžké. Všichni, kdo tam jezdili, pochopitelně táhli náklad.

Mimochodem mi nikdy nedělali prohlídky, ani jednou, vždycky jsem všechny dopisy i ostatní věci dovezla. Dopisy, knížky, asi i samizdat – už si to nepamatuji.

Nina Litvinova, 20. léta 21. století. Foto archiv.

Nastaly kvůli zatčení Pavla Michajloviče nějaké problémy? Obhajoby proběhly, vy jste nakonec získala titul. Musela jste skončit s vědou?

Ne, ne, já ne, ale řeknu vám, kdo ano – můj manžel Geňka (*Jevgenij Viktorovič Syroječkovskij 1939–2024, vědecký pracovník, ornitolog*). Jednak ho vyhodili z práce, protože pracoval v Geografickém ústavu Akademie věd s mapami. Geografické mapy byly tenkrát utajované. Když jsem mu do Uzbekistánu, kde byl na expedici, poslala telegram „Pavel onemocněl“,

Její bratr, disident Pavel Litvinov. Foto Ondřej Tomšů, 2018.

pochopil Geňka okamžitě, co se stalo. A navíc to jeho nadřízení ještě slyšeli v rádiu. Takže Geňka v práci skončil.

Další, koho se Pavlovo zatčení dotklo, byli rodiče. Tatínek také přišel o bezpečnostní prověrku (možnost pracovat s utajovanými materiály). Tatínek měl nějakou vyšší třídu utajení spojenou s leteckými motory. Přesedlal na origami, na japonské skládky, což pro něj nakonec byl dobrý krok. Maminky mi je ale líto, pracovala v Ústavu terapeutické medicíny a její šéf Mjasnikov si počkal, až dosáhne důcho-

dového věku a prohlásil, že ženské a Židy tam nepotřebuje. Samozřejmě, že to mámě neřekl přímo. Máma byla v plné síle, vedla doktorandy, rozhodně se nechystala odejít.

Máma jim tam samozřejmě pěkně zatápěla. Zajistila hospitalizaci všem, kdo to potřebovali, Solženicynovi, Gnědinovi (*Jevgenij Alexandrovič Gnědin, 1898–1983, diplomat, novinář a politický vězeň*)... Stejně, jako to ostatní zaměstnanci zařizovali pro své příbuzné. Máma byla velice činná. Nebyla lékařka, zabývala se fyziologií a pracovala v laboratoři. Ústav terapeutické medicíny se později stal Ústavem kardiologie. Laboratoř vedl Andrej Trubecoj, který byl také zavřený. Bylo toho o něm napsáno celkem hodně, vyšla i jeho kniha. Měli skvělou laboratoř, a byla velká škoda, že mámu propustili.

Vás roku 1969 přijali do Ústavu oceánologie, v němž jste pracovala s předními experty v oboru.

To, jak mě tam přijali je dlouhá historie. Přidělili mě tam po škole, protože jsem u nich psala ročníkovou i diplomovou práci. Měla jsem skutečně skvělého vedoucího práce Jurije (Georgije) Michajloviče Běljajeva, ale laboratoř tenkrát vedl Lev Alexandrovič Zenkevič. Měl zrovna dost nějaké vyznamenání – Řád práce rudého praporu nebo čeho. A nechtěl mě vzít, i když na nejnižší pozici preparátorky, což bylo ještě pod laborantkou, mě vzít měli.

Tenkrát byly takové poměry. Ředitelem ústavu byl Andrej Sergejevič Monin, a ten řekl, že to nechá na Zenkevičovi. Sešli se Jurij Michajlovič, Venjamin Josič Calkin a Zenkevič. A ještě Jakov Avděvič Birštajn – byli to naprosto skvělí profesori, kteří už dlouho nejsou mezi námi.

A řekli, že Zenkevičovi ani nepodají ruku... Zapomněla jsem, jak se to tenkrát říkalo, zkrátka řečeno, že bude odepsaný.

Souhlasil tedy, že mě vezmou. Jenže náš ústav pořádal výzkumné plavby. Byl to velmi privilegovaný ústav, protože šlo také o plavby do zahraničí – a kdo vůbec tehdy mohl jezdit za hranice? Nakonec se sešel stranický výbor. I tam byli překvapivě výjimeční lidé. A nějakým zázrakem nakonec odhlasovali, že mě do ústavu přijmou.

(pokračování na str. 15)

KŘIŠŤÁLOVÝ GLÓBUS

Dustin Hoffman v Karlových Varech

Dalo by se říci, že hlavní událost letošního jubilejního 60. ročníku Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary se odehrála hned na začátku. Během slavnostního zahajovacího večera převzal Křišťálový glóbus za mimořádný umělecký přínos světové kinematografii americký herec Dustin Hoffman – Benjamin Braddock z filmu *Absolvent* (1967), Ratto Rizzo v *Půlnočním kovboji* (1969), Jack Crabb v *Malém velkém muži* (1970), Tom Levy v *Maratonci* (1976), Ted Kramer v *Kramerová vs. Kramer* (1979), Michael Dorsey / Dorothy Michaels ve filmu *Tootsie* (1982) a Dr. Harry Kleiman ve filmu *Diamond* (2026). Během svého života (narodil se 8. srpna 1937 v Los Angeles) ztvárnil na sedmdesát velkých filmových rolí. Letos mu bude 89, a jak se mohli návštěvníci karlovarského festivalu přesvědčit, je stále v obdivuhodné kondici. Jeho herecké kvality byly oceněny dvěma Oscary v kategorii Nejlepší herec v hlavní roli ve filmech *Kramerová vs. Kramer* a *Tootsie* a vedle toho získal v letech 1967–1997 šestkrát prestižní americké filmové a televizní ocenění Zlatý glóbus.

RODINNÁ HISTORIE

Rodina, do které se narodil, byla jako u většiny Židů v USA potomky přistěhovalců, kteří na začátku 20. století emigrovali z východní Evropy před protizidovskými pogromy. Prarodiče z otcovy strany pocházeli z ukrajinské Bílé Cerkve, matka Lillian měla předky, kteří do Ameriky přišli z rumunské Moldávie, konkrétně z města Jasy.

Dědeček Frank Hoffman, který se vydal na počátku 20. let minulého století do sovětského Ruska, aby pomohl svým rodičům emigrovat do USA, tam byl zatčen a popraven. Jeho otec, Dustinův praděd Moško Hoffman (Goichman), byl několik měsíců po smrti svého syna rovněž zatčen sovětskou tajnou policií a zastřelen. Jeho manželka Libba Hoffmannová poté strávila pět let v pracovním

táboře. Ten nejen přežila, ale po propuštění se jí podařilo z Ruska uniknout. Nejdříve emigrovala do Argentiny a odtud v roce 1930 ve věku 62 let nakonec do Spojených států.

V rozhovoru pro časopis *Forward* Hoffman uvedl, že doma rodiče o židovství a rodinné historii prakticky nemluvili a on sám se dozvěděl, že je Žid, až když mu bylo okolo deseti let. A s příběhem svých předků se seznámil ještě mnohem později. „Můj otec byl ateista,“ vzpomíná, „a my jsme vyrůstali bez náboženství. Matka si dokonce nechala uďlat plastiku nosu, aby vypadala méně židovsky.“

Seznámení s osudy předků přivedlo světového herce k hlubšímu pojetí vlastní identity. V genealogickém televizním pořadu CNN/PBS *Finding Your Roots* (Najít své kořeny) v roce 2016 se slzami v očích prohlásil: „Oni všichni přežili, abych já tady mohl být. (...) Když se mě dnes lidé zeptají: ‚Co jsi zač?‘ Odpovím: ‚Jsem Žid.‘“

NEBYLO TO SNADNÉ

Jak bylo řečeno, Dustin Hoffman se narodil v Los Angeles, kde jeho otec Harry Hoffman pracoval v oddělení rekvizit ve společnosti Columbia Pictures, v jednom z nejstarších hollywoodských filmových studií – a tehdy nejvýznamnějším. Zdálo by se tedy, že cesta do světa filmu mu bude otevřená nebo přinejmenším usnadněná. Ale tak tomu nebylo. Nebyl příliš dobrým žákem. Jakž takž absolvoval základní školu, studoval klavír na konzervatoři, kterou po dvou letech opustil a přihlásil se na hereckou školu při Pasadena Playhouse, divadle, kterému se říkalo Star Factory (Továrna na hvězdy). Z Hoffmana však rovnou hvězdu neudělala. Dostával jen malé vedlejší role, a tak po dvou letech odešel do New Yorku, kde studoval na slavné divadelní a herecké konzervatoři Neighborhood Playhouse School of the Theatre pod vedením Sanforda Meisnera. Postupně získával zajímavější divadelní role i přízni-

vé kritiky. Rozhodující chvíle jeho kariéry však nastala v roce 1966 s rolí filmovou.

ABSOLVENT

Americký film *Absolvent* (The Graduate), natočený v roce 1967 režisérem Mikiem Nicholsem, se stal krátce po svém uvedení světovou senzací. Film měl obrovský úspěch a Mike Nichols za něj v roce 1968 obdržel Oscara za režii. Pro Dustina Hoffmana v roli Benjaminu Braddocka to byl rozhodující okamžik, který mu otevřel cestu ke hvězdné kariéře. *Absolvent* se brzy stal kulturním fenoménem ve světovém měřítku. Od jeho uvedení už Hoffman nikdy nepřestal patřit ke světové herecké elitě. S příběhy, ve kterých hrál, i s postavami, které v nich ztělesnil, se dokázaly identifikovat generace diváků ve všech zemích, kde se filmy s Hoffmanem promítaly. Stačí si jen vzpomenout na *Půlnočního kovboje*, *Velkého malého muže* nebo *Maratonce*, aby bylo jasné, o co tady jde. Hoffman dokáže bez stereotypů – vlastně jejich popřením – najít pro svou roli zcela odlišnou jeho naturelu tak adekvátní herecké vyjádření, že se postava stane pro diváka dvojnásobě pravdivou. Jednou v obecném slova smyslu a podruhé tím, že ji musí uvěřit (a uvěřit) samotnému Hoffmanovi.

KDO JSME

Když letos v Karlových Varech převzal Dustin Hoffmann Křišťálový glóbus a uvedl digitálně restaurovanou verzi fil-

Dustin Hoffman v Karlových Varech. Foto FFKV.

mu *Absolvent*, který představuje významnou etapu nejen v jeho životě, ale i v dějinách americké kinematografie, na otázku, co může tento film dát dnešním dvacátníkům, když se svět od 60. let tolik změnil, odpověděl:

„Ono je to vlastně úplně totéž. Kniha, na jejímž základě film vznikl, román Charlese Webba, vznikla v roce 1964, což bylo před vietnamskou krizí, která rozdělila Ameriku, stejně jako je Ameri-

Dustin Hoffman Laurence Olivier Roy Scheider William Devane
maratonec

ka rozdělená dnes. Mike Nichols natočil film v době, kdy kniha vznikla, a ta doba nebyla odlišná od té dnešní. (...)

A ještě jedna věc. Když je nám dvacet, tak vlastně nevíme, kdo jsme. Díváme se do zrcadla a v tom zrcadle vidíme někoho, koho bychom vidět chtěli. Vidíme jakýsi odraz sama sebe tak, jak si sami sebe představujeme. Ale takoví nejsme. Myslím, že celá léta hledáme sami sebe, a já bych řekl, že i já v mém věku sám sebe pořád hledám.“

Jedním z dokladů tohoto hledání je i způsob, jakým Hoffman pracuje na svých rolích. Traduje se o tom celá řada pozoruhodných příběhů. Například jak práci na roli autistického Raymonda ve filmu *Rain Man* věnoval celý rok, absolvoval program pro autisty a přátelil se s autistickými lidmi, od kterých detailně odpozoval specifická gesta, tón hlasu a mimiku. Kvůli roli ve filmu *Tootsie*, kde měl roli herce vydávajícího se za ženu, zase chodil v ženském přestrojení několik měsíců po New Yorku, aby zjistil, zda jeho převlečení někdo odhalí. Občas prý také vyžadoval, aby režisér či scenárista provedli změny, které by více odpovídaly charakteru postavy, již ztělesňoval.

Pro roli ve filmu *Maratonec* před každým záběrem, ve kterém měl být unavený a zadýchaný, běhal půl kilometrový sprint a tam, kde měl být jako filmová postava zcela vyčerpaný, tři dny před natáčením nespál. Sir Laurence Olivier, proslulý anglický shakespearovský herec, hrál v *Maratonci* pro něj netypickou postavu nacistického zločince, který Toma Levyho (Hoffmana) mučil. Hoffman se dostavil na natáčení mučení zničený po třech probdělých nocích a tehdy mu měl Olivier říci slavnou větu: „Můj drahý chlapče, proč prostě nezkusíš hrát? Je to o moc snazší.“

Ve westernu *Malý velký muž* vytvořil Dustin Hoffman rekord, jenž byl zapsán do Guinnessovy knihy rekordů. Je tam uveden jako herec, který v jednom filmu v jedné roli vytvořil postavu s největším věkovým rozsahem. Jack Crabb, jehož ve filmu hraje, se na plátně objevuje v neuvěřitelném rozpětí od 17 do 121 let.

Jak bylo řečeno, letošního 8. srpna se Dustin Hoffman dožívá 89 let. Přejme mu, za všechno, co pro nás udělal, vytrpěl, hledal i našel, aby se, stejně jako jeho Jack Crabb, dožil stovčítky.

Ad mea veesrim šana!

JIRÍ DANÍČEK

BYL TO OPRAVDU RUŠNÝ ŽIVOT

(dokončení ze str. 13)

Takže jste měla štěstí.

Ano, já jsem z nás všech dopadla vlastně nejlépe, dál jsem jezdila na biologické stanice a mohla se věnovat práci, která mě bavila. Jen mě nepouštěli na ty výzkumné plavby. Ale s tím jsem se nějak smířila – když ne, tak ne. Zato jsem měla svobodu. Víš, takovou tu svobodu...

Do ústavu jsem mimochodem nosila hodně samizdatu. Spolupracovníci na to reagovali různě. Bylo jim jasné, že o tom nemají mluvit, ale někteří si to ani nechtěli vzít. Jedna moje kolegyně a kamarádka mi řekla: „Život mám už tak dost těžký, já o tom nechci vědět.“ Dokonce i vím, kdo donášel, lidé mi to později řekli, ono se to tam víceméně vědělo. Ale mně to bylo jedno. Byla jsem tam samozřejmě pod drobnohledem. Když přijel Ed Kline (*Edward Kline, 1932–2017, americký filantrop podporující sovětské disidenty, exilový vydavatel*), z nějakého důvodu si mě předvolali na KGB.

Nemyslím si, Oljo, že bych nějak trpěla, zkrátka jsem měla velké štěstí. Byla to zajímavá práce. A byli tam skvělí lidé. Nevím, vlastně jsem měla vždycky štěstí: pracovala jsem na různých místech a vždycky tam byli výjimeční lidé.

Co následovalo, když Pavel emigroval?

Bylo mi prostě smutno. Když v roce 1977 zemřela Ivy, nepustili mě do Anglie. Tatínka také ne. Pozvali si mě na stranický výbor a nepustili mě. Ale že nepustili ani tátu, to bylo... Myslím, že tenkrát už odjeli všichni – Máša, Věrka, Táňa.

Váš bratr po pětiletém vyhnanství na Sibiři emigroval. Jak jste to vnímali?

To rozhodnutí udělal Pavel, samozřejmě bylo jasné, že jinak ho zavrou, rovnou mu řekli: „Pojedete buď na západ, nebo na východ.“ Pavel si vybral „západ“. V jistém smyslu neměl na výběr. Do vězení nechtěl a ani my jsme nechtěli, aby ho zavřeli. Ale nevybavuji si, že by se sešla rodina a diskutovala o tom.

Ale vzpomínám si na to nekonečné lou-

čení: Bože můj, to bylo... Byli jsme přesvědčení, že je to navždy – že už se nikdy neuvidíme. Nezapomenu, jak táta na letišti řekl: „Zase se setkáme.“ Říkala jsem si, že je správné se takto utěšovat, ale ani na chvíli jsem si nemyslela, že se ještě někdy uvidíme. Bylo to skutečně jako pohřeb.

Babička Polina Mironovna prožila část života v Americe a měla za to, že se nic neděje, že si tam Pavlík nějak poradí. Přijala jeho odchod statečně, i když bylo jasné, že už se nejspíš nesetkáme. Amerika pro nás tenkrát byla úplně jiný vzdálený a nedosažitelný svět, o kterém jsme vlastně nic nevěděli. Myslím si, že jsme si život tam hodně idealizovali. Ale Pavel nám psal tak krásné dopisy! Psal je pro všechny – byly to dopisy všem.

Když se vracel z vyhnanství, tak ale ještě o emigraci nepřemýšlel, že?

Ne, to vůbec ne. Podle mě o emigraci neuvažoval: aktivně se zapojil do disidentského života, poměrně brzy ho začali sledovat, ale

řekla bych, že tenkrát sledovali všechny. Vlastně by mě zajímalo, jak si to pamatuje Pavel: co o svém rozhodnutí říká on? Já si to nepamatuji. Já vůbec z nějakého důvodu zapomínám traumatické věci, nějak jsem to vytěsnila. Jen si vzpomínám, že

Při protestu proti uvěznění aktivistky Olgy Bendas, zatčené za podporu činnosti A. Navalného. Foto archiv.

Jejího pohřbu se zúčastnilo mnoho lidí, včetně politických vězňů, kterým pomáhala. Foto archiv.

jsme společně ještě chodili na různá setkání. Pavel byl tenkrát v tomto (prostředí) důležitou osobou. Skutečně se pořád něco dělo. A Pavel se toho velice aktivně účastnil.

Dokonce i americký tisk zmínil, že vystupoval na podporu Sacharova a Solženicyna.

Byl velmi aktivní. Zkrátka to byl opravdu rušný život.

Připravila MICHAELA STOILOVA.

IZRAEL

Ako vysvetliť, čo nikto nechápe?

Túto knihu som dostal ako dar a nevedel som, čo mám od neho očakávať. Autorku som nepoznal a zdanlivo atraktívny titul sľuboval všetko aj nič... Po prečítaní môžem skonštatovať, že som dostal dar hodnotný.

O STRUČNOSTI

Prvotné rozpaky nerozohnal ani obsah. Avizoval tri bloky (Sen, Skutečnosť, Posedlosť) rozdelené do kratších kapitol. Zarazili ma ich názvy v časti Sen (Stručná história mého já, Stručná história Blízkeho východu v minulém stolistí, Stručné dějiny sionismu). Dlhoročné pôsobenie v židovských štruktúrach ma totiž poučilo, že členovia našej komunity (nielen na Slovensku) bežne sľubujú stručnosť, čo sa však v realite často ukáže ako klamstvo. Tristo strán knihy (z toho asi tretinu zaberali práve „stručné“ kapitoly) vyvolávali obavy, že do kategórie nespĺnených sľubov zapadá aj Noa Tishby. Už úvodná Stručná história mého já (s podtitulom A proč mi tenhle příběh můžete věřit) ale naznačila, že počet strán nemusí byť prejavom „ukecanosti“, ale výsledkom faktu, že autorka má čo povedať a oveľa stručnejšie sa to asi nedá... Postavila ma tak pred problém, čo z tohto rohu hojnosti vybrať na priestor, ktorý mám k dispozícii.

BYŤ IZRAELCOM, BYŤ ŽIDOM

V úvode Tishby vysvetľuje, ako sa z dieťaťa a mladej ženy, ktorej predkovia žili viac generácií v Izraeli, stala počas služby v armáde známa herečka. Neskôr presídlila do USA, kde sa uplatnila aj ako úspešná producentka. V novom prostredí zažila určujúcu skúsenosť, keď svojmu austrálskemu priateľovi nedokázala vysvetliť, „čo je to židovský Nový rok: Tahle malá příhoda se ukázala v mém životě jako monumentální. Dotlačila mě k tomu, abych poprvé v životě zkoumala, co to znamená být ‚Izraelec‘, co to znamená být Židovka, a podívala se na to všechno z vnější perspektivy, která by nebyla možná, pokud bych pořád žila v Izraeli. Žít mimo zemi mi umožnilo znovobjevovat všechno, o čem jsem si myslela, že znám, a všechno, co jsem si uvědomila, že neznám, jako třeba to, co je, do prdele, Roš ha-šana, ba co víc, proč by mě to mělo zajímat“ (s. 35). Ako

„Izraelka v diaspoře“ sa ocitla medzi dvomi v reáli veľmi odlišnými židovskými svetmi. So znalosťou oboch pohľadov sa pokúsila (stručne!!!) prezentovať tak zložitú javu, akými sú tisícročia histórie Izraela, Blízkeho východu či sionizmu. Pritom zdôrazňuje (len zdanlivo jasnú a nie vždy akceptovanú) realitu: „Abyste mohli vést legitimní diskusi o Izraeli, musíte znát alespoň základní fakta“ (s. 41). Následne nabúrila moje presvedčenie, že poznám dejiny Izraela a (aspoň väčšinu) významných osobností minulosti a súčasnosti. Len

malú útechu mi ponúklo potvrdenie známej pravdy, že myliť sa je ľudské...

O SIONIZME

Ako sa ukázalo, pre autorku boli neznáme názory, s akými sa európski Židia stretávajú bežne: „Sexy týpek se mi zadíval přímo do očí a pak pod tím nejromantičtějším středomořským měsícem, zatímco jsme se pokojně plavili k rajskému ostrovu, řekl něco, co si pamatuju slovo od slova – to jak tuto historku během let do omrzení opakuju: ‚No my vlastně nevíme, jestli se to opravdu stalo. Existuje spousta knih, které tvrdí, že se to nestalo.‘ Aby bylo jasno, ‚to‘, o kterém mluvil, byl holocaust. Ale to nebylo všechno! Zatímco mi padala čelist, pokračoval: ‚A i kdyby se to stalo, tvoje země si vzala všechny peníze, které jsme vám dali, a použila je na vaše války‘“ (s. 79–80). Rozdiely medzi realitou v diaspoře a v Izraeli ilustruje úžas au-

torky nad negatívnym vyhranením sa časti majority k sionizmu: „Myslela jsem si, že sionismus je velmi srozumitelný pojem, a byla jsem šokována, když jsem zjistila, kolik je o něm a o Izraeli obecně nepochopení a dezinformací“ (s. 80).

Ďalšie zaujímavosti ponúka Tishby v zamyslení, ktoré zohľadňuje aj pohľad z druhej strany: „Moji prarodiče a praprarodiče opustili perzekuci a chudobu i privilegia a lákavé vládní nabídky, aby naplnili ten bláznivý sen o znovuvybudování domova pro Židy. Je důležité pochopit, jak židovští průkopníci k tomuto monumentálnímu úkolu přistoupili, jak těžké to bylo a kolik práce museli vynaložit, když se tam konečně dostali. Ale také jsem chtěla, abyste získali autentický obrázek místní reality ještě před založením Izraele, protože i tohle téma se během moderních politických diskusí o Izraeli vytratilo“ (s. 96).

Veľký priestor pochopiteľne venovala minulým i aktuálnym konfliktom Izraela s arabskými štátmi a hnutiami. Názorové východisko ponúkli autorke už v detstve rodičia a takéto postoje aplikuje aj v dospelosti: „Moji rodiče mě naučili, že válka za nezávislost nebyla hezká. Neříkali mi zkreslenou verzí pravdy, říkali mi pravdu. Neříkali mi: ‚Tady žádní lidé nežili.‘ Nebo: ‚Všichni Arabové prostě dobrovolně odešli.‘ Řekli mi, že oba národy si zaslouží žít bok po boku v míru a musíme najít způsob, jak dosáhnout míru s našimi arabskými sousedy“ (s. 123). Takéto riešenie si ale musia želať obe strany, jedna nestačí... V tomto kontexte Tishby neskrýva kritický postoj voči časti izraelskej spoločnosti. Pri čítaní týchto kapitol som si uvedomil, že kniha vyšla „predčasne“, v roku 2021. Čitatelia sa teda nemôžu dozvedieť, či a ako jej názory ovplyvnili hrôzy 7. októbra 2023.

ŠKODA

Noa Tishby ponúka oveľa viac, než môže poskytnúť mojich pár riadkov. Vďaka dobrému štýlu a množstvu historických faktov kombinovaných so subjektívnymi osobnými a rodinnými skúsenosťami pri naša zasvätený a pútavý obraz minulosti aj súčasnosti Izraela. Tým väčšia škoda, že po knihe siahnu „presvedčení“ a nie ľudia, ktorých by autorka o svojej pravde rada presvedčila.

PETER SALNER

Noa Tishby: *Izrael. Země, kterou nikdo nechápe*, z angličtiny do češtiny přeložil David Weiner. Vydalo nakladatelství Zeď v Praze roku 2022, cena 17,34 EUR (369 Kč).

JAK JSEM ŽIL, JAKÝM JSEM BYL...

O pamětech podnikatele a mecenáše Emila Picka

Své paměti psal podnikatel Emil Pick (1865–1945) roku 1944 v terezínském ghettu pro své vnuky, Pavla a Jana, které se rodičům (tedy Emilovu synovi Pavlovi a jeho manželce Mary) podařilo poslat včas do bezpečí Wintonovými transporty. „Vám, milé děti – Petříčku a Jeníčku –, vypravuje Váš děda,“ píše autor v úvodu.

V době největších úspěchů, tedy od poloviny 20. let 20. století, patřil „děda“ Emil Pick k nejvýznamnějším československým podnikatelům, vlastnil továrny na potraviny a chemické výrobky: na výrobu sušené čekanky (a cikorky), kysané zeleniny, lihovin, droždí a pokrmových tuků a mýdla všeho druhu (k nejslavnějším produktům se řadily výrobky značky Kosmos a Smetol). Produkci měl jednak v Čáslavi, ale také ve slovenském Trenčíně, v němž pro své košer tuky našel odbyt mezi členy ortodoxní komunity. V publikaci nalezneme řadu historických snímků továrního komplexu Kosmos – jednalo se o moderní budovy s automatizovanou výrobní linkou (o jeho podnikatelském impériu viz též *Rch* 5/2024).

V pamětech sledujeme jeho životní dráhu od dětství a studií po čestné občanství města Čáslavi, které dostal roku 1935 za své podnikatelské úspěchy a podporu, již spoluobčanům poskytoval. Začíná popisem skromných poměrů jeho rodičů Leopolda Picka, narozeného v Přehvozdi u Českého Brodu, a matky Julie, rozené Levitové, z Náchoda, a jejich „plahočení“ v nepříliš úspěšném mydlářském podnikání, přes záznam vlastních počátků, kdy pracoval pro jiné podnikatele v Budapešti a poté v Čechách; nakonec se autor soustředil na své podnikatelské osamostatnění a vlastní obchodní úspěchy.

Pick píše zdánlivě jednoduchým, věcným, ale elegantním stylem. Dokáže plasticky zachytit charakter mnoha osob, když svědomitě vypisuje jejich kladné i zápornější stránky (sebe nevyjímaje). Na otce například vzpomíná takto: „Můj otec byl povahy mírné, byl víceméně, hlavně ve věcech obchodních, ale i rodinných, pod vlivem mé daleko energičtější matky, nevynikal ani zvláštní obchodní podnikavostí ani jakoukoli výbojností, byl ale velice pořádkumilovný a korektní ve svém jednání. Zevnějšku svému věno-

val zvláštní péči a jako pro něho charakteristické si pamatuji, že předtím, než vyšel na ulici, nekonečně dlouho kartáčoval svůj oblek, by ani jedině chmýří na něm nezůstalo.“

VLASTENEC

V pamětech se opakovaně projevuje jako český vlastenec mluvící výhradně česky, pro nějž je důležitý asimilační proces. V tom viděl řešení židovské otázky ve střední a západní Evropě. „Ovšem rozumím pod pojmem asimilace úplné splnutí ve všech otázkách, hlavně kulturních i etických, a přimknutí se k národu celou duší a celým srdcem, bez veškerých výhrad.“ Formulaci „celou svou duší a celým srdcem“, která je jako citát z Páté knihy Mojžíšovy součástí modlitby Šma, používá v pamětech ještě v situaci, kdy píše o koupi továrny na lín a lisované droždí v Čáslavi v roce 1917, tedy za první světové války, a na tomto místě se také dotýká své zbožnosti, která pro něj znamená poctivou práci: „Dobré spisovatelské dílo, dobře dělané, dobré boty neb zemědělské či průmyslové výrobky z tohoto zánění dělané jsou stejně vroucnou obětí modlitbou jako vroucí slova pobožného věrně věřícího a dojdou jistě Božího požehnání jako nejkrásnější skutky upřímné zbožnosti.“

Ještě další rys tyto vzpomínky psané v nacistickém ghettu pro vnuky mají: jakési obhajování své práce, svého jednání a postavení ve společnosti v obavě, aby si snad potomci „neznařili blíže poměry, ve kterých jsme žili“ nemysleli o svých předcích něco špatného.

Podnikatelské úspěchy vnímá jako přirozený důsledek zmíněného pracovního nasazení, střídavého života, hospodárnosti, smyslu pro povinnost a stále zdokonalované odbornosti. A ctižádosti být vlastním pánem: „Touha po osamostatnění vždy ve mně byla živá a sotva zkrotitelná.“ Píše i o tom, jak se snažil myslet na své zaměstnance: „Já sám jsem za 55 let své práce s dělníky žádné difference neměl a ani jedné hodiny stávky.“ Vyprávění Emila Picka nese stopy upřímné hrdosti na práci

v předválečném Československu, na činnost vykonanou ve prospěch města Čáslavi i na vlastní domov a rodinu.

O to trpěl byl konec jeho kariéry: nucený prodej podniku nacistům, 12. února 1942 deportace do terezínského ghetta, smrt snachy Mary. Velkou úlevou mu muselo být pomýšlení na vnuky, kteří smutnému osudu unikli, o jejichž životě však neměl zprávy.

NÁLEZ NA PŮDĚ

Víme, že Emil Pick se dožil osvobození a po válce se odstěhoval do vily v Chlumu u Golčova Jeníkova, kde v prosinci 1945 zemřel. Což bylo možná štěstí, neboť nezažil, jak by se k němu po únoru 1948 zachovali představitelé nového režimu ve vlasti, k níž chtěl náležet „celou duší a celým srdcem“. Pickova vdova

Marie, syn Pavel se svými syny a druhou manželkou emigrovali po únoru 1948 do Velké Británie a poté do Kanady. Rodinné podniky byly znárodněny, část přežila dodnes (Zenit Čáslav), stejně jako některé domy, které Pick vybudoval, a čáslavské koupaliště. Jeho sbírka obrazů od českých malířů se ztratila.

Není asi úplně přesně známo, v jaké podobě vzpomínky v ghettu vznikly (ediční poznámka v knize chybí). Jisté je, že čistopis psaný na psacím stroji našel až v 80. letech minulého století na půdě v domě svého otce Jana (vnuka E. Picka) podnikatelova pravnučka Angela Pick Greenway, která se spolu s Nadačním fondem Dagmar Lieblové zasloužila o jejich vydání.

Jak píše v předmluvě ke knize Nick Winton, jeho otec Nicholas a Emil Pick měli řadu společných vlastností: mj. víru v to, že povinností každého jednotlivce není ptát se, kdo co udělá, ale udělat to sám. Stejně jako Nicholas Winton, který své skutky pokládal za přirozenou pomoc, sděluje Emil Pick vnukům, že to, co vykonal on, by mohl dokázat každý: „Bude překvapením, jak jednoduchým způsobem se vše dělo a že jsou to vlastně prostředky jsoucí komukoliv k dispozici, by se podobného úspěchu ve svém oboru domohl.“

ALICE MARXOVÁ

V česko-anglické verzi vydal Nadační fond Dagmar Lieblové v Praze roku 2026. Poznámkový aparát, fotografie. Knihu lze zakoupit na www.nfdl.cz za 300 Kč.

GIZELA A DOROTA V KRAKOVSKÉ KAVÁRNĚ

Krakovský Dům výtvarných umělců a příběh židovských malířek

Polský Krakov má díky své bohaté historii (býval součástí Rakouska-Uherska) pestrou kavárenskou tradici, která je důležitou složkou identity a společenského života města. Stejně

KAVÁRNA I KULEČNÍKOVÝ KLUB

Dom Plastyków je vynikající modernistická stavba z poloviny 30. let 20. století (architekt Adolf Szyszko-Bohusz) a do války to bývala mimořádně populární kavárna polských tvůrců a jejich přátel. V hlavním sále se nacháze-

Dom Plastyków, 30. léta. Foto archiv Muzea Krakova.

jako v Praze nebo ve Vídni nebyly krakovské kavárny pouhým místem rychlé konzumace kofeinu. Sloužily jako vlídná zátíší pro schůzky, diskusní kluby i azyly umělců. Zlatý věk krakovských kaváren nastal na přelomu 19. a 20. století, kdy se město stalo centrem hnutí Mladé Polsko (polská secese a moderna), důležitost pak měly v době německé okupace, kdy sloužily jako útočiště a „chráněná území“ polské inteligence. Po roce 1990 a s náporom turismu se i v Krakově mnohé změnilo a přizpůsobilo rychlým návštěvníkům, ale několik z těch tradičních podniků, třeba i v mírně pozměněné podobě, přežilo do dnešních časů. To je i případ Domu Plastyków (Dům výtvarných umělců) v ulici Łobzowské, která se nachází jen pár kroků od samotného centra města.

lo pódium, v zázemí bufet a kuchyně. Do nepravidelného lichoběžníkového interiéru vnášely jasný rytmus čtyři sloupy. Zbývající, nezastavěná část pozemku, byla provizorně určena jako zahrada. Plány na přístav-

Průčelí, současný stav.

bu patra, zamýšleného pro výstavní prostory, byly schváleny v roce 1937 a realizovány do roku 1939. Návrh rovněž počítal s možným zřízením malířských ateliérů. Dnes je kavárna pro-

měněna na kulečnickový klub, interiéru dominuje zelené sukno a jiné než kavárenské stolky. Tukání barevných koulí a jejich pohyb připomíná rozličné směry a střety, ale je možné tu posedět, v klidném rohu u knihovny či venku na červených židličkách a všimnout si třeba na fasádě dochovaného původního nápisu, vyvedeného ve výrazném, avantgardním písmu. Nebo ve vestibulu, přímo naproti vchodu, číst na velké pamětní desce jména zavražděných polských výtvarníků. Mezi dvěma desítkami umělců jsou tam vytesána i dvě ženská jména: Gizela Ważyková a Dorota Seydenmanowá (mimořádně, na desce je její jméno napsáno chybně).

Atmosféra v této kavárně byla jedinečná. Foto archiv 1938.

Obě dvě byly malířky židovského původu. O té první se toho dosud moc neví, přesněji neexistuje její životopis. Ta druhá je známější.

GIZELA: MALÍŘKA I SERVÍRKA

Kavárna se za války stala skutečným útočištěm, azylem a pro některé každodenním rituálem. Witold Zechenter vzpomínal: „Atmosféra v této kavárně byla jedinečná – člověk zapomněl na moře hrůz, zločinů a krve, které nás obklopovalo, na katy v německých uniformách, na zatýkání, popravy, koncentráky...“ Podnik tehdy provozovali samotní umělci a pod dohledem německých úředníků se jim dařilo chodit udržet. Vedoucím kavárny se stal sochař Stefan Zbigniewicz a celý personál se skládal z řady umělců, výtvarníků, herců a básníků, Poláků a Židů. Kromě charitativní, podpůrné činnosti byla kavárna známá i pořádáním kulturních akcí. Konaly se zde hudební recitály a v letech 1941–1942 zde půso-

bilo dětské loutkové divadlo Brzdać, které společně založili výtvarníci a spisovatelé. Díky celotýdennímu provozu kavárny byla zajištěna obživa přibližně dvěma stovkám lidí a část výnosů byla použita na pomoc pronásledovaným rodinám. Jako servírka v kavárně pracovala židovská malířka Gizela Ważykowá, která zde po útěku z Varšavy našla obživu. Právě tady se Ważyková stala svědkem brutální razie gestapa proti krakovské umělecké elitě. Slovy okupantů „bylo třeba zasadit ránu vzpurné krakovské inteligenci, která odmítala spolupracovat“. Odpoledne v sobotu 16. dubna 1942, kdy byla kavárna plná hostů, podnik přepadl oddíl SS s příslušníky gestapa. Polští muži se zdviženými rukama byli posláni k oknům, ženy ke zdi (ženy následně propuštěny, včetně Ważykové, přihlášené pod jinou identitou) a nahnali je do tří připravených nákladních aut. Bylo zatčeno bezmála dvě stě osob a jen malé části se následně podařilo být „vyreklamováno“. Většina z nich byla zavražděna na popravištích a v německých koncentracích. Gizela Ważyková tento záťah přežila a vrátila se do Varšavy, kde se bezmála rok skrývala „poptená“ ve sklepích. Po prozrazení

Jedna z Dorotinych barevných krajin.

úkrytu byla v roce 1943 zatčena a zavražděna v koncentračním táboře Bergen-Belsen.

DOROTA MALÍŘKA I ŘIDIČKA

Se životem této krakovské kavárny také souvisel osud druhé polské malíř-

ky židovského původu, Doroty Seydenmanowé (1898–1943), autorky řady krajin a zátiší s velmi intenzivní barevností. Dorota, řečená Dosia („Doša“), vyrůstala v bohaté varšavské intelektuální rodině, která jí umožnila studia, nejdříve ve Varšavě, následně, od roku 1920, v Krakově. Právě tehdy

Dorota Seydenmanowá.

krakovská Akademie výtvarných umění oficiálně vyhlásila, že „ke studiu mohou být jako řádní studenti přijímá-

Neztrácela humor a grácii, ani když vyměňovala píchlou pneumatiku. Foto 1929.

ny osoby obou pohlaví“. Byla přijata a akademie ji obdarovala výbornými profesory a celoživotními přáteli. Dorota se sblížila s partou výtvarníků, která se vyznačovala jedinečným charakterem – jejími členy byli muži i ženy různého etnického a sociálního původu. Skupina přijala název Komitet Paryski (KP, Pařížský výbor, tzv. kapisté) podle dlouholetého tvůrčího pobytu v Paříži. Ostatně, ten se uskutečnil i zásluhou Doroty Seydenmanowé, která díky svým známostem a financím dokázala mnohé zařídit a podpořit. Třeba i tak, že kolegům poskytovala

k užívání svůj pařížský ateliér. Velkorysá byla i její matka, která jako mecenáška odkupovala obrazy dceřiných kamarádů. Dorota Seydenmanowá se

jako jedna z prvních polských umělekýň stala držitelkou řidičského průkazu a často cestovala mezi Francií a Polskem. Se svým citroënem se vydávala na dlouhé cesty, při nichž navštěvovala evropská města, muzea i galerie a malovala středomořské krajiny. Na jedné fotografii z jara 1929 je zachycena (samospouští), jak si kdesi uprostřed pusté krajiny vyměňuje píchlou pneumatiku. Neztrácí při tom humor ani um. Elegantně oblečená, jemnou rukou nazdvihne heverem auto a nasadí rezervu. A pokračuje v cestě. Její životní cesta však bohužel nebyla dlouhá. Německá okupace Polska a hon na židovské občany zasáhly krutě i do jejího

osudu. Pod falešnou identitou (jako Trzaskowská) ji dlouhé měsíce ukrývala u sebe doma její blízká kamarádka, malířka Hanna Rudzka-Cybiśowá. Dorota se nakonec přestěhovala ke svým příbuzným na venkov, neboť nechtěla riskovat život své kamarádky. Na sousedovo udání však byla zatčena gestapem, mučena a na konci roku

1943 zastřelena v Rdziostówě (nedaleko města Nowy Sącz). U úpatí kopce tam bylo povražděno kolem dvou tisíc Židů a Poláků. Krátce po válce o ní napsal vzpomínku výtvarník Piotr Pot-

Dnes je v bývalé kavárně kulečnický klub.

worowski: „Nevím, proč zrovna ona – ta nejpůsobivější a nejjemnější z mých druhů z K. P. – proč právě ona musela zemřít!“ **Text a foto Miloš Doležal**

V MALEBNÉM ÚDOLÍ PŘI POTOCE

Malá zastávka v Radnicích u Rokycan

Radnice leží uprostřed kamenouhelné pánve radnické, v malebném údolí při potoce Škaredá, na trati Chrást–Radnice. Tak to stojí v průvodci, vydaném v roce 1935 Klubem čsl. turistů za účelem „buditi zájem o Radnice s půvabným jejich okolím“, a platí to v podstatě dodnes. To,

Pohled na Radnice z vršku Kalvárie.

co se od té doby změnilo, nedokázalo vzít městečku ze 14. století jeho obrozeneckou a prvorepublikovou atmosféru ani okolí jeho půvab. A tak stojí za to v Radnicích vystoupit, projít se po rozlehlém náměstí Kašpara Šternberka, zajít do kavárny Galerie Coffee s vlastní výrobou zákusků a venkovním posezením a tam si v klidu nastudovat, co všechno zde můžeme, a když už jsme jednou tady, i musíme najít, vidět a poznat.

Například hned v kavárně si můžeme připomenout hraběte Kašpara ze Šternberka, majitele panství Radnice a jednoho z nejvýznamnějších přírodovědců první poloviny 19. století, blízkého přítele Johana Wolfganga Goetha. A to na jeho vlastním náměstí. Je to zážitek, kterého jinde, dokonce ani v pražském Národním muzeu, které hrabě spoluzaložil, nedocílíme.

Pod dojmem tohoto silného zážitku si ještě něco přibydíme – kavárna pro takovou situaci nabízí tzv. sezonní osvěžení, kam spadají i pivo, víno a rum. Přibydíme si a máme dost času na rozhodování, zda vystoupat na lesnatý vršek nad městem s kamennou poustevnou a barokním kostelíkem, pravděpodobně projektovaným K. I. Dientzenhoferem, který Radnice několikrát navštívil. Anebo nevystoupat; pohled na vršek s kaplí, která je dominantou města, je sám o sobě kvalitní. Totéž se ovšem říká i o pohledu z vršku na město.

Přesto však – vše má svůj konec, připomíná okolní baroko, zastoupené na náměstí hlavním chrámem sv. Václava – nakonec vstaneme, zaplatíme a vydáme se za poznáním. Za kostelem na budově fary

nám pamětní deska připomene, že v Radnicích působil v letech 1807–1820 spisovatel, básník, překladatel, vlastenecký kněz a první český romista Antonín Jaroslav Puchmajer. Spolu s přítelem hrabětem Kašparem ze Šternberka se zasloužil o pozvednutí městečka Radnice na významné kulturní centrum.

V historickém barokním domě na druhé straně náměstí lze pak navštívit městské Muzeum Josefa Hyláka a detailně se seznámit s regionální historií a etnografií Radnicka.

ŽIDÉ V RADNICÍCH

Jen pár kroků od náměstí stojí, dnes krásně opravená, radnická synagoga. V okolí se dochovalo také několik domů z bývalého ghetta. Synagoga, postavená v roce 1781 v pozdně barokním stylu, patří k nejlépe dochovaným židovským památkám Plzeňského kraje. Přítomnost Židů v Radnicích je doložena od poloviny 17.

Tři patroni Radnic: Šternberk, Puchmajer a Wise-Weiss.

století, a přestože se jednalo o jednu z nejvýznamnějších obcí na Rokycansku, je k nalezení jen málo dokladů o její historii a osudech. S několika výjimkami.

Tou první je Isaac Mayer Wise (Weiss), který v Radnicích působil jako rabín v letech 1843–1845. O rok později emigroval do USA, kde se stal rabínem kongregace Beth-El v Albany ve státě New York a proslul jako zakladatel amerického reformního judaismu, který funguje dodnes.

Druhou nacházíme v publikaci *Radnice. Kronika* autora Jana Pohla, vydané v roce 1905. Záznam se týká zrovnoprávnění Židů v roce 1848, které vyvolalo u části křesťanské většiny pobouření. Na jaře a v létě 1848 zachvátily Prahu i venkovská městečka v západních Čechách protizidovské bouře a výtržnosti. Přestože v Radnicích nedošlo k tak brutálnímu násilí jako v jiných městech, atmosféra byla extrémně napjatá. V kronice se píše:

„Rok 1848 i v Radnicích rozbouřil hladinu klidného jinak života. Jako leckde jinde, tak i v Radnicích museli především Židé pocítiti nenávisť obyvatelstva ostatního. Ti, kdož bydleli v obecních domech, byli z nich vyhnáni. I ti, kteří měli své vlastní domy, museli se odstěhovati.“

Bouře utichla, ale většina radnických Židů se postupně stěhovala do Plzně, Prahy a Vídně, nebo následovali svého krátkodobého rabína a vydali se za oceán.

Třetím dokladem je místní rozsáhlý a starobylý židovský hřbitov založený pravděpodobně už v 16. století. Je na něm dochováno přes 200 náhrobků, nejstarší zjištěný patří Elijahovi, synu Ašera Anšla, který zemřel roku 1706. Hřbitov se nachází na samotě na okraji lesa Malíkovec, přibližně 1,5 km východně od radnického náměstí. A není úplně snadné ho najít. Nedaleko hřbitova je pomník Karla Pika, který působil v letech 1912–1915 jako starosta Radnic. Jeho obvinění z urážky císaře vyústilo do známé tzv. radnické aféry z roku 1914, provázené mnoha zatčeními a procesem. Soud nakonec všechny obžalované viny zprostil. Než k tomu ale došlo, spáchal Karel Pik sebevraždu v lese za židovským hřbitovem. Proti nápisu na pomníku, postaveném tam nešťastnému starostovi po válce, kde se uvádí, že byl denunciován klerikály (udání podal tehdejší radnický farář), protestoval nový radnický farář a místní předseda Československé strany lidové. Úřadům nové republiky v Rokycanech to bylo celé nepříjemné, a tak stížnost šalamounsky odmítly s tím, že vlastně k ničemu závažnému nedošlo, neboť jak šlo hlášení do Prahy: „Stojí pomník na místě tak těžko přístupném a nevynikajícím, že jen

Radnická synagoga z roku 1781.

člověk úplně podrobně s krajinou obeznámený k němu najde cestu.“

Z toho plyne, že ani hřbitov není snadné najít. A také, že Radnice stojí za návštěvu.

Text a foto Jiří Daniček

IZRAEL: Souboj o Libanon

Tak je jasno. Izraelci půjdou volit 27. října, což je poslední možný termín dle zákona. Tamní média připomínají, že je to poprvé od roku 1988, kdy Kneset hladce dotáhne celé čtyřleté období. A že tato vláda bude první od roku 1973, která dovládla beze změny. Ale zásadnější je atmosféra, která volby i kampaň před nimi provází. V jejich vyznění, na rozdíl od termínu voleb, není jasno vůbec, i když favoritem průzkumů je Likud Benjamina Netanjahu.

Brzy uplynou již tři roky od pogromu ze 7. října 2023, útoku Hamásu z Pásmu Gazy na jih Izraele. Hamás je sice značně oslaben, jeho staré velení vybito, ale podle odhadů stále ovládá asi 40 procent Pásmu Gazy.

Ačkoli v říjnu uplyne už rok od příměří prosazeného Trumpovou Amerikou, Hamás se stále odmítá odzbrojit, což patří k zásadním podmínkám dohody. Přestože koncem srpna uplyne již půl roku od začátku války USA a Izraele proti Íránu, Hizballáh – filiálka Íránu v Libanonu – stále odpaluje rakety či drony na Izrael. A Izrael proto kontroluje (v řeči mezinárodní politiky okupuje) pás území na jihu Libanonu.

Toto vše se promítne do atmosféry voleb. Proti Bibimu hovoří fakt, že ani za tři roky po útoku Hamásu stát nepřikročil k oficiálnímu vyšetřování tehdejších selhání. Své šetření provedla jen armáda. To stojí v kontrastu k situaci po jomkipurové válce, kdy stát vyšetřoval hned. Zpráva Agranatovy komise vyšla už půl roku poté, v dubnu 1974, a ačkoli neobvinila premiérku Meirovou, tak ta sama odstoupila.

Proti Bibimu může působit i tlak z USA. Prezident Trump se potřebuje zbavit břemene války, i té s Íránem, neboť mu doma snižují skóre. Zbavit se jich dohodou i za cenu ústupků nepřijatelných pro Izraelce. Proto Trump připustil do memoranda s Íránem „libanonskou klauzuli“. Proto teď vyžadoval Izrael, aby stáhl vojáky z Libanonu i Sýrie. Ale pozor, bez toho, že by byl předešlý zneškodněn Hizballáh.

Je tedy známo, co chce Trump. Podobně se ví, co chce Netanjahu – zneškodnit Hizballáh i za cenu sporů s USA. A říjen ukáže, co chtějí izraelští voliči. Průzkumová většina chce volit Bibiho Likud, ale to ne-

znamená většinu vládní. Takže můžete sázet na to, že Netanjahu volby vyhraje, ale sázkou na to, že opět sestaví koalici a vládu, svou již sedmou, byste riskovali.

SUVERÉNNÍ STÁT VS. HIZBALLÁH

Důležitou roli teď hraje Libanon. Je jediným sousedem, se kterým Izrael neměl a nemá spory o území či hranice (ty jsou historické a tradiční). Na rozdíl od Egypta s ním nikdy

Výhled v Misgav Am po raketovém útoku Hizballáhu.

nevedl existenční válku, ale na rozdíl od Egypta či Jordánska je Libanon formálně ve válce s Izraelem již od roku 1948.

Problémy nevycházejí od libanonské vlády, ale od nestátních aktérů na jeho území. Kdysi od Palestinců, potom od šíitského Hizballáhu vystupujícího jako stát ve státě s podporou Íránu. Trump to chce změnit, ale Írán dělá vše pro to, aby se to nezměnilo. To je jádro události z 26. června.

V ten den byla ve Washingtonu uzavřena rámcová izraelsko-libanonská dohoda. Jejím cílem je změnit charakter vztahu mezi oběma zeměmi na suverénní. Kdyby se oba státy vzájemně uznaly, kdyby jih Libanonu neovládal ani Hizballáh, ani Cahal při opakovaných průnicích, ale prostě libanonská armáda, ozbrojené síly suve-

rénního státu, bylo by to právně i politicky plus. Nebo snad ne?

Je těžké říci, zda tomu fandí premiér Netanjahu. Ne že by proti takovému řešení něco měl. Ale není si jist, že vyjde. Jak píše Meir Ben Šabat na webu Israel Hajom: „Dohoda s Libanonem otřásla Íránem i Hizballáhem a vytvořila nové strategické dilema.“ Zní to nadějně, ale není to nic definitivně nového. Nový je jen lídr Hizballáhu, Naím Kásem, leč i on opakuje staré věci: obvinil libanonský parlament, že dohoda má v zemi zasít rozkol a občanskou válku.

V polovině července proběhlo v Římě další jednání mezi Izraelem a Libanonem. Obě strany se dohodly na zřízení pilotní zóny. To jsou oblasti na jihu Libanonu, které zatím okupuje Cahal, ale má je předat libanonské armádě pod její výhradní kontrolu. Ta z nich má vytlačit všechny nestátní ozbrojence včetně Hizballáhu.

Zní to dobře, že. Jenže citovaný šéf Hizballáhu Kásem říká: „Dohoda je neplatná – budeme i nadále vyvíjet tlak na stažení Izraele.“ Jsou tyto postoje slučitelné?

Toto je problém. I Jonathan Conriscus, bývalý mluvčí Cahalu, říká v rozhovoru otištěném na webu *The Jerusalem Post*, že jádrem izraelské pozice k dohodě s Libanonem není okamžitý mír, ale předběžný mír postavený na oslabení Hizballáhu.

To zní těž logicky. Ale dá se v praxi prosadit oslabení Hizballáhu a zároveň Trumpova dohoda o ukončení války s Íránem? Prosadí Trump oslabení Hizballáhu, když neprosadí odzbrojení Hamásu? To je spíš kvadratura kruhu.

S VOJÁKY POD SÍTĚMI

Proto se těžko odhaduje, jak se budou v říjnu rozhodovat izraelští voliči. Nejistotu prozrazuje i reportáž magazínu *Der Spiegel* z Misgav Am, kibucu na hranici s Libanonem, který to od raket a dronů Hizballáhu schytává už dlouhá léta.

Bogdan Dumitrescu se do Misgav Am přistěhoval před čtvrtstoletím z Bulharska. Říká, že po válce v roce 2006, po eskalaci na podzim 2024 i letos na jaře se „vždy vraceli s nadějí“. Teď mu ale začíná docházet, že o jejich budoucnosti „se nerozhodne tady, ale v Íránu“.

A ukáže na vojáky na základně v kibucu, kteří se schovávají pod rybářskými sítěmi skýtajícími krytí před drony naváděnými optickými vlákny. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

ESKIMO, NANUK ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Výstava *Odvrácená strana mesiaca* umělkyně Tání Kuzmové představuje jedinečné textilní obrazy inspirované historickými fotografiemi z let 1914–1930, které pocházejí z archivů židovských rodin na Slovensku. Autorka prostřednictvím jehly, nitě, koláže a prostorových

prvků oživuje dávné příběhy a proměňuje fotografie v působivá výtvarná díla. Výstava bude v Horní synagoze v Mikulově k vidění od 2. července do 1. listopadu 2026. (Kudy z nudy.cz, 2. 7.) ■■

Anna Auředníčková, polyglotka a překladatelka, zpřístupnila německy mluvícím čtenářům desítky českých autorů a prolomila dobové předsudky, že ženy by neměly překládat. Její manžel Zdenko jako obhájce Leopolda Hilsnera čelil davové hysterii, což rodinu vyhnalo z Čech do Vídně a přineslo jim dlouhodobou ostrakizaci. Po anšlusu Rakouska uprchla do Prahy, přišla o syna a v roce 1942 byla deportována do Terezína, který popsala v knize *Moje tři léta v Terezíně*. Za svou práci ošetřovatelky v Terezíně získala jako první československá občanka Řád bílého lva. (Rozsáhlý text Denisy Proškové o Anně Auředníčkové přinesl Deník N.cz. 3. 7.) ■■ Libuše Salomonovičová prožila život po boku Michala Salomonoviče, který jako chlapec prošel nejkrutějšími koncentračními tábory. Poznali se v Ostravě v 50. letech a o tom, že je Žid, který přežil holocaust, nemluvili. „Měli jsme jiné zájmy. Byli jsme levičáci, budovali jsme lepší zítřky, jak se tehdy říkalo,“ vysvětluje v rozhovoru pro iDNES.cz devětaosmdesátiletá Libuše Salomonovičová. Až v důchodovém věku se holocaust stal důležitou součástí životů obou manželů. On začal svědčit o tom, co zažil, ona se pustila do systematického mapování historie Židů z Ostravy, kterých tam žilo před válkou dvanáct tisíc. Nedávno oznámila, že s touto prací po více než čtvrt století končí. „Řídila jsem se radou doktora Boráka nedívat se napravo ani nalevo a bádat. Musela bych se zbláznit, kdybych si to

Anna Auředníčková. Foto archiv.

všechno měla připouštět.“ (Ostrava. iDNES.cz, 5. 7.) ■■ Souběžně s vývojem ve světě začal pražský podnikatel Emil Probst v roce 1922 vyrábět pod názvem Eskimo zmrzlinu v čokoládě. Ta se roznášela v biografech a rozvážela v pouličních vozících. V létě roku 1938

gastronom Jaroslav Vašata, majitel Vašatova automatu na Václavském náměstí, uvedl na trh zmrzlinu v čokoládové polevě na dřívku, pro kterou zavedl název Nanuk. Název byl natolik chytlavým marketingovým tahem, že v češtině zlidověl jako obecné označení pro jakoukoli zmrzlinu na dřívku. Výrobu obou těchto průkopníků však přerušily tragické události druhé světové války i poválečné politické změny. V létě roku 1939 si Emil Probst zažádal u Policejního ředitelství v Praze za účelem vycestování o osvědčení zachovalosti. Policejní ředitelství Probstovi starý pas neprodloužilo a ani mu neudělilo nový, a to nejspíše kvůli židovskému původu. Dne 27. července 1942 byli Emil Probst, jeho manželka Františka a dcera Lili Probstová deportováni do koncentračního tábora v Terezíně, kde všichni zahynuli. Vašata se zase rozhodl emigrovat v únoru roku 1948 – nejdříve do Anglie a posléze do Spojených států, kde si otevřel českou restauraci. (Epoch Times.cz, 4. 7.) ■■ Výstava Muzea Vysočiny Třebíč podpořená Nadačním fondem obětí holocaustu představí celkem sedm trebičských židovských rodin – Beneschovy, Subakovy, Polnauerovy, Ornsteinovy, Friedovy, Bodaschery a Koblitzy. Zejména skrze historické předměty ze soukromých sbírek potomků. „Dnes jsou to právě zástupci druhé a třetí generace, kteří s hrdostí předávají svědectví o životě svých předků a navracejí židovskou identitu zpět do kulturní mapy Třebíče,“ napsala na úvod-

ní pozvánku kurátorka výstavy Milena Veselá. Osobní předměty, fotografie či umělecká díla doplní také textové panely s dobovými snímky, historickou mapou Třebíče i časovou osou. V zámecké knihovně se tak návštěvník od 17. července do 1. listopadu dozví o poutavých osudech sedmi významných trebičských rodin. Chybět nebudou ani pro mnohé dosud ne zcela známé informace, například o vazbě hollywoodského herce Francise Lederera na Třebíč. Jistě zajímavá bude bohatá sbírka bratrů Petra a Jiřího Urbanových, která se vztahuje k jejich dědečkovi Arnoštu Benešovi a celé rodině. Výstava *Magen David* ale také důstojnou formou připomene všechny trebičské oběti holocaustu. (Horácké noviny.com, 8. 7.) ■■ Podle *Židovské encyklopedie*, citující prameny ze středověku, jež se opírají o prastarou ústní tradici, daroval Šalomounovi létající koberec sám Bůh. Byl prý vyroben ze zeleného hedvábí a protkaný čistým zlatem a měl měřit 60 mil, tedy asi 97 kilometrů, na délku i na šířku. Díky tomu údajně unesl až 40 tisíc lidí naráz, Šalomoun na něm však prý sedával hlavně se svými čtyřmi knížaty. (Enigma, 9. 7.) ■■ „Brno mám rád, ale jsem k němu i kritický – vždycy říkám, že ho miluji hořkou láskou. Když jsem se sem vrátil z politiky v roce 1998, byl jsem připraven učit na JAMU, kde jsem se habilitoval jako docent, ale sešlo z toho. Jiné příležitosti nebyly, tak jsem odešel do důchodu, kde jsem už 28 let. Hořký pocit úplně neskončil ani

Milan Uhde. Foto archiv.

čestným občanstvím, ze kterého mám srdečnou radost, protože je znamenité být čestným občanem tam, kde na mě vědí i dobré, i zlé, kde mě znají, jak mě nikdo jiný nezná. Rodné město jsem přivínil, abych tak řekl, na své chladnoucí srdce, když jsem viděl, jak jako první v republice projevilo vstřícnost ke sjezdu Sude-toněmeckého krajanského sdružení a ukázalo cestu i dalším městům, jako je Cheb, Liberec a někdy v budoucnu možná i Praha. Najednou jsem Brno viděl jako vynikající, jedinečné město a uvědomil si, že mám důvod být na ně hrdý,“ uvedl spisovatel, dramatik a politik Milan Uhde v rozhovoru pro *Brněnský metropolitan* při příležitosti svých devadesátých narozenin. (13. 7.) (jd)

NENÍ VYHRÁNO

Mihail Sebastian, původním jménem Josef Hechter, se narodil v roce 1907. Dávno před historickými událostmi, které přinesly tolik geopolitických změn a zasáhly do života a do osudu lidí. Sebastian patřil k bukurešťské intelektuální elitě, psal, překládal z francouzštiny, pohyboval se kolem diva-

Mihail Sebastian. Foto archiv.

dla a redakcí. Dá se říci, že Bukurešť byla tehdy elegantní metropolí, jakousi Paříží Východu. Žádná periferie ani Balkán. Od roku 1935 až do roku 1944 si Mihail Sebastian vedl deník, obdivuhodné svědectví ohrožené lidské existence. Píše bez patosu a pozdější ideologické interpretace.

Do Sebastianova pestrého společenského života vstupovaly i zajímavé ženy, herečky. Ale Sebastian jako by se nikdy nemohl rozhodnout, potřeboval samotu, byl na ní závislý. Ostatně sám říká: „Jakmile se člověk vzdá samoty, ztratil všechno.“ Jeho váhání a věčná osamělost připomíná Franze Kafku. Ani jízdy autem, večírky, lyžování na horách s partou nemohou Sebastianovi pomoci a zbavit ho obav. Je Žid, zůstává ve střehu, neboť antisemitismus je zákeřný, zažraný pod kůží. Stačí málo a náklonnost, přátelské jednání, se mění v rezervovaný odstup.

Jak režim, který se postavil za Německo, utahoval šrouby, dostává se Sebastian do stále hlubší izolace. Přijde i bída, materiální starosti, nedostatek peněz na základní lidské potřeby. Navíc přicházejí zprávy o masakrech

na východě. Ty se ale mohou odehrát i v Bukurešti... Sebastianův „černý deník“ je vedle deníku Victora Klemperera, drážďanského Žida, dalším monumentem tragédie „civilizované“ Evropy.

V závěru deníku se už nálety, letecké poplachy střídají s četbou Balzaka. Život nějak běží, musí běžet... Sebastian sleduje západní rozhlas, Němci ustupují, ale kladou poslední zoufalý odpor. A německá propaganda zatím vytrubuje: byla vyvinuta tajná zbraň! Letadlo bez pilota. Tajemná raketa. Wunderwaffe. Jako by to bylo napsané dnes. Letadlo bez pilota, ano, dron! Fantazie fanatiků se stala realitou.

Dne 29. srpna 1944 Rusové vstupují do Bukurešti. Lidé jásají, křičí štěstím, město je svobodné, ale ještě není vyhráno. I v Bukurešti se odehrává to, co dobře známe z Čech. Sebastian píše: „Nepatřím k těm, co si libují ve shromážděních, výborech, schůzích.“

Dne 6. října 1944 si zapisuje do deníku: „Včera jsem v jednom biografu viděl film o válce na Ukrajině. Ta hrůza předčila všechna očekávání. Slova ani gesta už nejsou k ničemu.“ Sebastian jako by oněměl a jeho pocit osamělosti se dál prohlubuje. Ve 38 letech, jak píše, se cítí bezbranný jako dítě. „Válka mě zajímá méně od chvíle, kdy mám pocit, že je to vyřešený problém. Mnohem větší starosti mi dělá mír.“ Na Sebastianova slova ještě dojde...

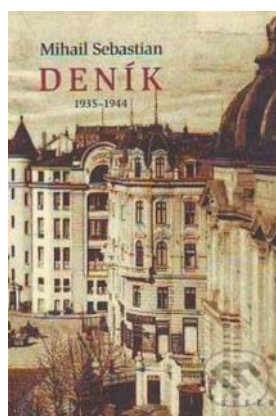
Mihail Sebastian se dožil konce války, ale jeho život končí tragicky jako poslední tečka v deníku – 29. května

1945 je sražen vojenským nákladním autem.

Je toho ještě tolik, o čem už Mihail Sebastian nestačil napsat. Nebylo vyhráno, není vyhráno ani dnes.

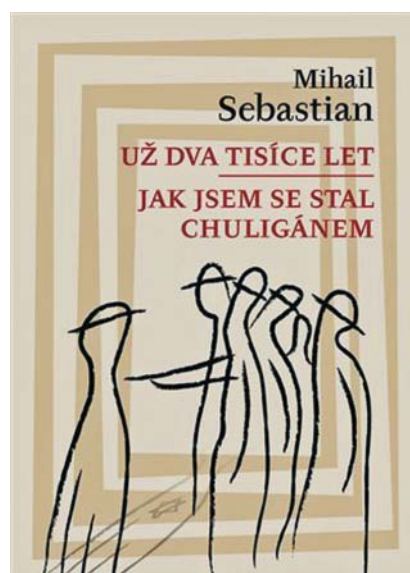
JOSEF KROUTVOR

Mihail Sebastian, *Deník 1935–1944*, přel. Jindřich Vacek, vydalo nakl. Sefer v Praze r. 2003. Dop. cena 200 Kč.

MIHAIL SEBASTIAN

Mihail Sebastian (1907 Brăila – 1945 Bukurešť) patřil k nejpозoruhodnějším literárním osobnostem předválečného Rumunska. Povoláním byl právník, ale už od dvaceti let se věnoval literatuře. V letech 1927–1940 přispíval do mnoha časopisů a novin, po vypuknutí války působil jako redaktor v *Časopise Královských nadací* a učitel literatury na židovském gymnáziu. Díky svým kritickým článkům si získal na buku-

reštské literární scéně hluboký respekt, oblíbené byly i jeho literárněkritické studie (soustředil se zejména na Marcela Prousta), prózy a dramata.

První úspěch mu přinesl svazek povídek nazvaný *Ženy* (1933), velký ohlas vzbudil jeho román *Dva tisíce let* (1934), za zvláštní zmínku stojí romány *Město s akáty* (1935) a *Nehoda* (1940), z jeho dalšího díla pak dramata a ironický esej *Už dva tisíce let / Jak jsem se stal chuligánem* (1935, č. 2017), v němž pojednává o vztahu intelektuálů k politice. Ze Sebastianových dramat, která se dodnes hrají v řadě zemí (v angličtině, hebrejštině, čínštině aj.), jsou považována za nejzdařilejší *Hra na prázdniny* (1936), *Bezejmenná hvězda* (1943, uvedeno o rok později pod nepravým jménem) a *Poslední hodina* (1943–44, uvedeno 1946). Jeho deník Sebastianova rodina po válce dlouho ukrývala v obavě, že by mohl být za stalinského režimu zkonfiskován, roku 1961 jej dal Sebastianův bratr poslat diplomatickou poštou do Izraele. V Rumunsku vyšel *Deník* teprve roku 1996. (booxy,jd)

Simone Weilová

ÚVAHY O PŘÍČINÁCH SVOBODY A SPOLEČENSKÉHO ÚTISKU

■ Argumentačně sevřené a myšlenkově subtilní *Úvahy o příčinách svobody a společenského útisku*, psané ve druhé půli roku 1934, tvoří přehlížené jádro písemného odkazu filozofky a sociální reformátorky Simone Weilové (1909–1943) a zasluhují včlenit do nejužšího kánonu klasiků politického myšlení. Weilová kritizuje falešné moderní utopie včetně ideálu sociální revoluce a v promyšlených krocích hledá – a i vprostřed naprosté historické beznaděje tápavě nalézá – způsob, jak je i přesto možné myslet, vnímat a rozvíjet skutečnou lidskou svobodu.

Vydalo nakladatelství Karolinum v Praze roku 2026. Z francouzštiny přeložil Martin Pokorný, 132 stran, dop. cena 290 Kč.

Omer Friedlander

MUŽ, KTERÝ VE SVATÉ ZEMI PRODÁVAL VZDUCH

■ Prozaický debut mladého autora tvoří povídky odehrávající se v Izraeli a na dalších místech Blízkého východu, jejich témata jsou však univerzální. Omer Friedlander se v jedenácti příbězích představuje jako skvělý vypravěč s mimořádným citem pro detail. Dokáže plasticky vykreslit atmosféru, v níž se prolínají utrpení, soucit i humor. Jeho místy až magické příběhy nás přivádějí do úzkých uliček Jeruzaléma, do drsné krásy Negevské pouště i do sluncem zalitých pomerančových hájů v Jaffě (dvě povídky z knihy byly publikovány v *Židovské ročence* 5786).

Vydalo nakl. Prostor v Praze roku 2026. Z anglického originálu přeložila Hana Ulmanová, 264 stran, dop. cena 397 Kč (v e-shopu www.eprstor.com za 357 Kč).

ALMA ROSÉ V DOBRŠÍ

■ V kulturním domě v Dobříši (bývalé synagoze) se **22. srpna** od 19 hodin koná představení monodramatu Mariusze Urbaneka *Alma Rosé*, příběh houslistky, jež vystupovala na pódiih koncertních sálů celé Evropy. V roce 1943 byla kvůli svému židovskému původu internována v Osvětimi, kde se stala dirigentkou ženského táborevého orchestru. V hlavní roli vystoupí Sarah Haváčová. Představení proběhne za doprovodu Dámského smyčcového kvarteta. Režie, překlad a úprava textu: Olga Strusková. Vstupenky lze zakoupit na portálu GoOut.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Rónův *Nosorožec* před zámekem v Litomyšli. Foto am.

O den později se totéž drama hraje v synagoze v Písku, ale je zcela vyprodané. Dobrá zpráva je, že díky nově uzavřenému memorandu mezi městem Písek, Městskou knihovnou Písek, Židovskou obcí v Praze a společností Matana se písecká synagoga otevírá širšímu kulturnímu a vzdělávacímu využití. V budoucnu tak bude moci sloužit jako prostor pro přednášky, výstavy, divadelní představení i další veřejné akce.

ZE STÍNŮ KE SVĚTLU HEBREJSKÉ TISKY V GALERII KLEMENTINUM

■ Výstava *Ze stínů ke světlu* v Galerii Klementinum (Mariánské nám. 190/5, 110 00 Praha 1) představuje výběr z mimořádného souboru téměř 700 hebrejských tisků uložených ve fondu Národní knihovny České republiky. Za každou z těchto knih se skrývá jedinečný příběh. Nacisté je zkonfiskovali z knihoven židovských obcí a institucí po celé Evropě, za války je převezli na naše území, kde desítky let ležely v zapomnění. Nyní se týmu českých historiků, kteří se specializují na vyhledávání zabaveného židovského majetku, podařilo identifikovat jednotlivé tisky. Zjistili, že pocházejí mimo jiné z Olomouce, Mnichova, Vídně či z Budapešti. Výstava návštěvníkům přibližuje osudy jednotlivých knih, i to, jak složité je vyhledávání původních vlastníků knih po celém světě, poskytuje též více informací o předválečné židovské knižní kultuře, hebrejském knihtisku a nakladatelských tradicích.

Spolupřadětelé: Národní knihovna ČR a Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí 2. světové války, o. p. s.

Komentované prohlídky výstavy: Termíny: **19. srpna** od 15.30 (česky), **20. srpna** od 15.30 (anglicky), **16. září** od 16.30 (česky), **17. září** od 16.30 (anglicky). Komentovaná prohlídka je zdarma, počet míst je však omezen. Výstava potrvá do **4. října**. Vstup zdarma.

Komentované prohlídky výstavy: Termíny: **19. srpna** od 15.30 (česky), **20. srpna** od 15.30 (anglicky), **16. září** od 16.30 (česky), **17. září** od 16.30 (anglicky). Komentovaná prohlídka je zdarma, počet míst je však omezen. Výstava potrvá do **4. října**. Vstup zdarma.

JAROSLAV RÓNA V LITOMYŠLI

■ Letošní open-air výstavu festivalu Smetanova výtvarná Litomyšl věnovala Městská galerie v Litomyšli Jaroslavu Rónovi a výstavě jeho jedenácti objektů, nazvané *Ticho a mýty*. Jedná se o autorovu dosud nejucelenější přehlídku ve veřejném prostoru. V parcích a ulicích krásného města, známého mj. svým renesančním zámekem, tak lze spatřit Rónovy humanoidní i zvířecí bytosti, monumenty, jejichž tvarová deformace připomíná totémy či idoly přírodních národů. Rozhodně nepůsobí jako cizorodý element, navíc po nich mohou lézt děti, které tuto výsadu hojně využívají. Setkáte se s oblíbenými Rónovými díly, jako jsou *Lvice*, *Nosorožec*, *Sépie*, *Sedící čert*, *Muž se psem* nebo *Vertikální robot*. Zvláštní pozornost si zaslouží *Medúsa* – nová autorova plastika instalovaná v Klášterních zahradách. Výstava potrvá do **konce října**.

PŘEVYPRÁVĚNÁ MINULOST

■ Dne **7. září** od 18 hodin se v pražském Goethe-Institutu koná další večer ze série česko-německých literárních dialogů, které připravuje Moravská zemská knihovna a Goethe-Institut Česko u příležitosti čestného hostování ČR na Frankfurtu ském knižním veletrhu 2026.

Literární dialog proběhne na téma převyprávěná minulost, hovořit o ní budou dva tvůrci: Eli Beneš ve svém románovém debutu *Nepatrná ztráta osamělosti* otevírá stále rozjitřené téma návratu přeživších z koncentračních táborů roku 1945. Přední německá autorka Nora Bossong v románu *Reichkanzlerplatz* (Náměstí říšského kancléře) zkoumá mechanismy lidského selhání a zrodu fanatismu v rozpadající se výmarské republice. Dialog bude moderovat germanistka a publicistka Zuzana Lizcová.

NEDELE 9. SRPNA DEN ŽIDOVSKÝCH PAMÁTEK

■ Devátý ročník Dne židovských památek v ČR se uskuteční v neděli **9. srpna 2026**. Zcela zdarma nebo za dobrovolné vstupné budou otevřeny desítky vybraných židovských památek v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a návštěvníci tak budou mít možnost navštívit hřbitovy a synagogy, které nejsou volně přístupné nebo v posledních letech prošly nákladnou opravou. Záměrem Dne židovských památek je zpřístupnit a zviditelnit několik desítek památek, synagog a hřbitovů v regionech po celé České republice. Z památek pražského Židovského Města je součástí projektu pouze Jeruzalémská synagoga. Všechny zapojené objekty budou zdarma nebo za dobrovolné vstupné přístupné od 10 do 17 hodin. Pokud celodenní otevření nelze provést, bude památka přístupná alespoň v části uvedeného času.

Některé lokality nabízejí doprovodný program. Například v **Písku** se od 10.00, 12.00 a 14.00 koná komentovaná prohlídka synagogy, která není běžně přístupná. Návštěvníci se seznámí s historií synagogy, její architekturou i plánovaným programem a obnovou této cenné kulturní památky. Sraz před knihovnou (Alšovo nám. 75/13). Prohlídky probíhají ve spolupráci s Městskou knihovnou Písek.

V **Litomyšli** se od 10.00 uskuteční komentovaná prohlídka po stopách Židů v Litomyšli. Zahrnuje i návštěvu židovského hřbitova. Prohlídka potrvá zhruba 2,5 hod., cena je 150 Kč na osobu. Sraz na Toulcově náměstí (nutno rezervovat na tel. 461 612 161 nebo ic@litomysl.cz). V **Čáslavi** se koná od 14.00 komentovaná prohlídka židovského hřbitova, od 16.00 přednáška Radovana Kadlece na téma Život a osud čáslavského židovského podnikatele Emila Picka. Akce probíhají ve spolupráci s Nadačním fondem dr. Dagmar Lieblové.

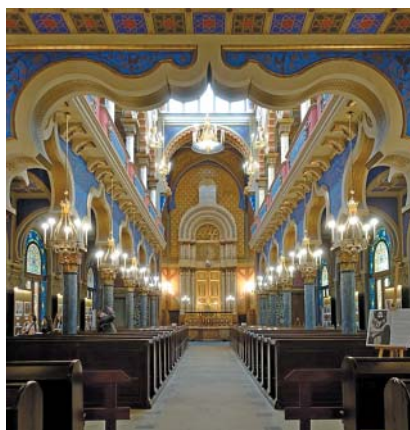
(Konkrétní lokality i s doprovodným programem naleznete na webu <https://www.kehilaprag.cz/cs/stranka/projekty/de-n-izidovskych-pamatek/>.)

Karel Cudlín

BURNING LOVE

■ Už jen do **6. září** lze v Klausově synagoze navštívit reprezentativní výstavu předního českého dokumentárního fotografa Karla Cudlína. Představuje průřez třemi dekádami autorovy tvorby zaměřené na dokumentaci proměn života v Izraeli. Prostřednictvím bezmála dvou set fotografií pořízených v rozmezí let 1996–

KULTURNÍ POŘADY

Interiér Jeruzalémské synagogy v Praze. Foto archiv.

2026 nabízí příležitost projet Izraelem od Golan po Sinaj a připomenout si při tom i mnohé z přelomových momentů ze života této etnicky a kulturně rozmanité blízkovýchodní země (více viz *Rch* 5/2026). Výstavu pořádá ŽMP ve spolupráci s fotografickým sdružením 400 ASA, kurátorkou je Michaela Sidenberg.

■ V srpnu se konají dvě komentované prohlídky s autorem a kurátorkou, a to v pondělí **17. 8.** a **31. 8.** od 17 hodin. Výstava je přístupná denně kromě sobot a židovských svátků od 9 do 18 hodin. Je zahrnuta do muzejního okruhu, ale lze ji vidět i samostatně za 60 Kč.

KOMENTOVANÉ PROHLÍDKY ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

■ Židovské muzeum v Praze zve na komentované prohlídky historického Josefova. Během 90 minut s průvodcem navštívíte Maiselovu synagogu, Pinkasovu synagogu a Starý židovský hřbitov. Poznáte příběhy pražské židovské komunity, významných osobností i míst, kolem nichž denně procházejí tisíce lidí, aniž by tušili, co se za jejich zdmi odehrálo.

Součástí vstupenky je plnohodnotný vstup do návštěvnického okruhu Židovského muzea v Praze. Ve stejný den nebo během následujících dvou dnů můžete vlastním tempem navštívit také Klausovou synagogu s výstavou *Burning Love* Karla Cudlína, Staronovou synagogu a Španělskou synagogu. Jednotlivé objekty si můžete rozložit do více návštěv.

Prohlídky se konají **každou středu** od 17 hodin, cena 350 Kč, rezervovat je lze na www.jewishmuseum.cz/program-avzdelavani/akce-pro-navstevniky/2142/.

ŠTETL FEST 2026

■ Již popáté se v Brně na sklonku léta koná multižánrový mezinárodní festival židovské kultury ŠTETL FEST, letos ve dnech **26.–30. srpna** a jeho hlavním tématem budou „návraty“. Tomu odpovídá i pozvání potomků pěti významných židovských rodin, které zásadně formovaly podobu města i širšího regionu. Rodina Placzek představuje výraznou duchovní a intelektuální linii, od zemských rabínů Abrahama a Barucha až k fyzikovi Georgu Placzkovi. Společně se vydáme do Ivančic a Alexovic, kde jejich odkaz připomeneme novou publikací a pokládáním Kamenů zmizelých. Setkání s potomky rodiny Löw-Beer, významných průmyslníků a mecenášů, nás zavede do vil v Brně i Svitávce. Výstava v zahradě vily Löw-Beer připomene osudy rodiny Fuhrmann, výrobců kvalitních vlněných koberců. Rodina Kohnových vlastnila prosperující brněnskou cihelnu, jejíž historie otevírá otázku majetku zabaveného nacisty a jeho složitého navrácení. O dramatické příběhy spojené s konfiskacemi a restitucemi se podělí i potomci rodiny Stiassni, kterou si spojujeme s elegantní meziválečnou architekturou a obdobím moravského Manchesteru. Téma osudů zabaveného židovského majetku od roku 1939 se do festivalové dramaturgie explicitně promítne v besedách, přednáškách i v živém vydání podcastu *Přepíšte dějiny*.

■ Odborný blok připravujeme ve spolupráci s evropskými pamětovými institucemi, mimo jiné s Židovským muzeem v Praze, Centrem paměti a dialogu Bubny, Muzeem dějin polských Židů POLIN ve Varšavě a Centrem pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války i dalších pamětových a muzejních institucí z Polska a Německa.

■ V roce 2026 si připomínáme sté výročí narození spisovatele Arnošta Lustiga. Setkání s potomky, debaty s odborníky i pohled mladé generace nabídnou příležitost znovu promyslet, proč jeho tvorba zůstává živou součástí evropské kulturní paměti.

■ Mystickou divadelní meditaci o osudu, víře a paměti nabídne izraelská scéna Fringe Theatre s inscenací *Goral-Hagra*. Hudební program pak propojí tradici s experimentem. Tématem současného židovského myšlení se bude zabývat rabín Eliezer Simcha Weiss, člen Rady vrchního rabinátu Izraele a přední aktér celosvětového mezináboženského dialogu.

■ Celý program a důležité informace naleznete na webu <https://www.stetl.cz/stetl-fest/2026>.

VARHANNÍ KONCERT V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ Dne **5. srpna** se koná další z varhanních koncertů v synagoze v Jeruzalémské ulici 7 (Praha 1): Linda Sítková zahraje skladby F. Mendelssohna-Bartholdyho, J. S. Bacha a A. Guilmana. Začíná se v 18 hodin, vstupné dobrovolné.

KONCERT V HARTMANICÍCH

■ Dne **18. srpna** od 17 hodin se v horské synagoze v Hartmanicích u Sušice koná další koncert z cyklu *Hudba v synagogách Plzeňského kraje*. Zazní skladby J. Offenbacha, J. Hoška, D. Poppera a N. Paganiniho.

RABÍN FEDER SUPERHERO

■ Už jen do **konce srpna** je v Arnoldově vile v Brně přístupná výstava s názvem *Rabín Feder Superhero*, která přibližuje osudy rabína Richarda Federa (1875–1970) originální komiksovou formou.

OTTE WALLISH

ZE ZNOJMA DO TEL AVIVU

■ Na konci prázdnin končí také výstava děl Otteho Wallishe (1906–1977) v centru Malý Mehrlin v Brně. Představuje jeho rané kresby, ikonické plakáty i výtvarné návrhy pro přední izraelské firmy (Osem či Tnuva). Více na www.malymehrlin.cz.

TURNOVSKÉ LÉTO 2026

■ Turnov zve na prohlídky synagogy, židovské čtvrti a židovského hřbitova, které se konají každé prázdninové **úterý** v 10 a ve 14.00. Sraz v synagoze. Vstup 90 Kč.

■ Den židovských památek: **9. srpna** můžete zdarma navštívit synagogu a židovský hřbitov.

■ V neděli **23. srpna** od 19.30 se v synagoze koná koncert kapely Mackie Messer Klezmer Band, která se zaměřuje na volnou interpretaci židovských písní ze střední a východní Evropy.

■ Dne **24. srpna** se uskuteční večerní prohlídka Turnova s návštěvou Uličky řemesel a synagogy za svitu svíců. Součástí prohlídky je jedinečná možnost nahlédnout do běžně nepřístupných prostor bývalé mikve. Sraz před Infocentrem na náměstí Českého ráje v 19.30. Vstupné: dospělí 130 Kč, děti 80 Kč. Nutná rezervace na www.infocentrum-turnov.cz.

■ Do **konce srpna** je na galerii k vidění komiksová výstava s názvem *Cha cha chá, zasmál se Mordechaj (Veselé putování židovskou historií)*. Více info na www.synagoga-turnov.cz.

ZPRÁVY

SPRAVEDLIVÍ MEZI NÁRODY VE VELKÉ SYNAGOZE V PLZNI

■ Ve Velké synagoze v Plzni lze do **konce září** navštívit putovní výstavu *Spravedliví mezi národy*. Představuje příběhy lidí z nacisty okupovaných zemí, kteří během šoa riskovali vlastní život, aby pomohli pronásledovaným Židům. Výstava ukazuje, jaké podoby mohla mít pomoc: ukrývání, obstarávání falešných dokladů, pomoc při útěku, předávání potravin či zprostředkování bezpečného úkrytu.

NA STOPĚ

RODINY SMOLKOVÝCH

■ V roce 2024 se mi v bytě mé zesnulé prababičky dostalo do rukou vybledlé úmrtní osvědčení. Bylo na něm uvedeno jméno Alois Smolka. Datum úmrtí: 30. října 1943 v Osvětimi. Jak jsem později zjistil, Alois je můj prapradědeček. O této židovské minulosti však moje generace ani generace mých rodičů až do roku 2024 nic nevěděly. Než se nám podařilo vnést světlo do dramatické rodinné historie, trvalo mlčení téměř 80 let.

Můj prapradědeček Alois Smolka se narodil 3. ledna 1875 v početné židovské rodině. Rodina, která měla deset dětí, v té době žila v Týnci nad Sázavou u Benešova. Aloisův otec, Josef Smolka, byl obchodník a matka Elisabeth Smolka, rozená Federová, pocházela rovněž z obchodnické rodiny a byla sestřenicí prvního stupně rabína Richarda Federa, který jako jediný z celé své rodiny přežil Terezín. Rodinu Smolkových lze vysledovat až do roku 1740 v okolí Benešova. V roce 1904 vystoupil Alois Smolka z židovské náboženské obce a nechal se v armádě pokřtít na katolíka. Krátce nato se oženil s Annou Öllacherovou ve Welsu v Rakousku. Alois a Anna měli pět dětí: Alfonse, Alfreda, Herberta, Ottu a Gertraud. Pouze Alfons měl později vlastní děti. Alfonsovy děti jsou jeho zesnulí synové Helmut a Klaus a dcera Eva. Eva je jedinou ještě žijící Aloisovou vnučkou. Můj dědeček je Helmut Smolka. Poté, co Alois v důsledku rozpadu monarchie odešel z hulánského pluku (c. a k. Zeměbrancevský hulánský

pluk č. 6), provozovali Alois a Anna tabákový obchod a restauraci ve Welsu.

Dne 10. srpna 1943 byl 68letý Alois Smolka odveden gestapem ze svého bytu v Maximilianstrasse 36 ve Welsu a převezen do vězení v Linci, 21. října byl deportován z Lince do Osvětimi, kde byl po svém příjezdu 30. října 1943 zavražděn. Aloise předtím udal jeho blízký přítel.

Synové Alfons, Herbert a Otto tehdy sloužili ve wehrmachtu a po otcově zatčení byli propuštěni jako „nezpůsobilí k vojenské službě“ a poslání do Todtovy organizace, kde přežili. Dceru Gertraud měli v roce 1944 odvézt do tábora, ale její nadřízený ji tehdy nevydal a tím jí zachránil život.

Alois byl nejstarší z deseti sourozenců: jedna sestra zemřela jako dítě a další v mladém věku v Čechách. Jeho sestra Franziska Krötlingerová bydlela u Aloise ve Welsu. Spolu se svou rodinou přežila období nacismu. Bratr Hugo v roce 1904 emigroval do Ameriky a v roce 1945 tam zemřel bezdětný. Bratru Robertovi se podařilo emigrovat do USA přes Anglii. Ten má syna jménem George Smolka, který žije nedaleko Chicaga. Bratři Jaroslav a Rudolf spolu se svými rodinami byli v roce 1942 deportováni z Čech, nikdo z nich nepřežil hrůzy holokaustu – zemřeli během transportů nebo byli zavražděni v koncentračním táboře Osvětim a ve vyhlazovacím táboře Malý Trostinec (dnes Bělorusko). Také sestry Markéta Božena a Aloisie byly zavražděny během šoa, jejich jména jsou uvedena na rodinném hrobě v Kostelci u Křížků. Jejich přesný osud, příjmení po sňatku a rodiny se však dosud nepodařilo zjistit.

Nyní je naším úkolem důkladně zpracovat rodinnou historii a najít příbuzné z přeživších větví rodu. Cestou do benešovského regionu v červnu 2026 a zdokumentováním náhrobků a domů jsme učinili první krok. Jejich jména a jejich oběť nezapomeneme. *Arthur C. Woldan,*

Sankt Florian am Inn, Rakousko

HLEDÁM POTOMKY

■ Hledám potomky Tadeáše (Tadek, Tadeusz) Cicheckého (Cichecki / Szychecki / Śichecký), v jehož pekařství v Novém Bohumíně se na konci války ukrýval můj zesnulý otec, Elimelech Sklar (Šklar / Sklár / Szklar). Otec vyskočil z vlaku jedoucího z Osvětimi. Tadek byl jeho spoluvězeň. Budu vděčný za jakoukoli informaci v angličtině. Modi Snir, WhatsApp +972 524 480 590.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **júl** oslávili sviatok svojich narodenín: pani Jana Ľuptáková, nar. 22.7. – 52 rokov a pán Filip Wolt, nar. 24.7. – 18 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **august** slávia sviatok svojich narodenín: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 88 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 77 rokov; pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 90 rokov a pani Lucia Strapková, nar. 27.8. – 51 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

Blahoželáme členom, ktorí v **augustu** slávia sviatok svojich narodenín: pán Michal Bednár – 82 rokov; pán Andrej Bradáč – 50 rokov; pán MUDr. Vladimír Cupaník – 77 rokov; pán Juraj Drobný – 86 rokov; pán Ondrej Engel – 80 rokov; pani Mgr. Viera Fischerová – 83 rokov; pán Ing. Egon Gál – 86 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenec – 88 rokov; pani Eva Kozmová – 89 rokov; pán Ing. Pavol Lager – 78 rokov; pani Žaneta Maklaková – 87 rokov; pani Mariana Maruniaková – 80 rokov; pani Daniela Mokrá – 75 rokov; pán Miroslav Palúch – 74 rokov; pán Igor Reich – 75 rokov; pani Ing. Eva Skalická – 75 rokov; pani Ing. Lýdia Šándorová – 65 rokov; pán MUDr. Pavel Unger – 75 rokov; pán JUDr. Andrej Werner – 50 rokov a pán Igor Zelina – 80 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **srpnu** oslavujú své narodeniny: pani Te-reza Hoikhman Balbinderová, nar. 1.8. – 41 let; pan Jan Tuč, nar. 4.8. – 78 let; pani Maya Harel, nar. 5.8. – 43 let; pani Veronika Klaudie Flasarová, nar. 8.8. – 25 let; pani Milena Schwoiserová, nar. 12.8. – 70 let; pan Tadeáš Natanael Selinger, nar. 13.8. – 27 let; pan Benjamin Samuel Ondra, nar. 15.8. – 30 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 71 let; pani Ido Sadeh, nar. 25.8. – 37 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 80 let a Aurélie Matysková, nar. 30.8. – 10 let. Přejeme jim vše nejlepší, hlavně dobré zdraví v dalších letech. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan Jakub Bořkovec; pan MUDr. Vladimír Kovtun;

ZPRÁVY Z OBCÍ

paní Isabela Santusová; pan MUDr. Bohumil Skála, PhD., a pani Elisa Speváková. Přejeme jim vše dobré do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **srpnu** blahopřejeme paní Kateřině Burešové, nar. 9.8. – 76 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 73 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 54 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 80 let; pan Milan Hein, nar. 13.8. – 80 let; pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 31 let a pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 83 let. Přejeme jim dobré zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan Jack Harri Saunders – 79 let; pan Vladislav Roman – 79 let; pani Drahomíra Nicielníková – 81 let; pan Ing. David Markovič – 46 let; pani MUDr. Věra Lasáková – 80 let; pani Lidie Kohutková – 86 let; pan Rudolf Gross – 80 let a pani Milada Filipová – 52 let. Všem oslavencům přejeme dobré zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny: Jakub Moudrý – 4 roky; pan Jan Růžička – 51 let; pan Karel Šubrt – 77 let; pan Radek Uhel – 51 let; pani Eva Válková – 97 let a pani Jindřiška Weiniger – 75 let. Všem přejeme dobré zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan František Bányai, nar. 16.8. – 79 let; pan Alexandr Bykov, nar. 22.8. – 77 let; pan Svatoopluk Cibulka, nar. 28.8. – 82 let; pani Eva Čepelková, nar. 15.8. – 92 let; pani

Jana Dubová, nar. 30.8. – 100 let; pani Věra Egermayerová, nar. 14.8. – 86 let; pan Jiří Foltýn, nar. 22.8. – 78 let; pan Daniel Kumermann, nar. 15.8. – 75 let; pani Zuzana Ledvinová, nar. 5.8. – 96 let; pan Eduard Quitt, nar. 7.8. – 79 let; pan Efraim Karol Sidon, nar. 9.8. – 84 let; pan Milan Singer, nar. 8.8. – 78 let; pani Helena Stern, nar. 5.8. – 76 let; pani Ludmila Topinková, nar. 22.8. – 82 let; pani Daniela Hana Viktorjeniková, nar. 1.8. – 78 let; pan Peter Vitek, nar. 26.8. – 80 let; pan Petr Vogel, nar. 12.8. – 89 let; pan Charles Wiener, nar. 15.8.1940 – 86 let a pan Michael Wiener, nar. 15.8. – 86 let. Všem přejeme dobré zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrť

Je naší smutnou povinností Vám oznámit, že v 26. června 2026 zemřel na následky tragické dopravní nehody pan Robert Lieber ve věku 77 let. Se zesnulým jsme se rozloučili 2. července 2026 v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrono livracha!

S lítostí oznamujeme, že 23. července zesnul ve věku nedožitých 89 let pan Igor Wasserberger. Se zesnulým jsme se rozloučili 29. července 2026 v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrono livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** oslávia narodeniny: pán Ing. Albín Bázler – 78 rokov; pani PhDr. Marianna Fusková Eva – 79 rokov; pán PaedDr. Peter Chudý – 76 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková – 75 rokov; pani Valéria Olznauerová – 86 rokov a pán Tomko Denis – 55 rokov. Všetkým oslávencom prajeme všetko najlepšie a pevné zdravie. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **červenci** oslaví narodeniny: pani Hana Kredlová, nar. 15.7. – 69 let; pani Sylvia Lebovičová, nar. 26.7. – 80 let; Robert pan Appel, nar. 7.7. – 62 let, a pan Miroslav Stančík, nar. 3.7. – 76 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

Blahoželáme **augustovým** oslávencom: pán Miroslav Brezovský, nar. 15.8. – 49 rokov a pani Zuzana Šajmovičová, nar. 11.8. – 86 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

NÁSILÍ ZAČÍNÁ SLOVY

Na Tiša be-av, ve čtvrtek 22. července, napadl útočník (Raul Morales) v centru New Yorku s výkřikem „Allahu akbar“ dva muže – asijského a židovského, který se právě vracel ze synagogy. Oba pobodal, naštěstí nikoli smrtelně. Útok dávají mnozí do souvislosti s projevy newyorského starosty Zohrana Mamdaniho, hlavně s jeho řečí, již pronesl dva dny před atakem a zaměřil se v ní na kritiku izraelského premiéra. To by samo o sobě nebylo nic pobuřujícího, současný premiér a jeho ultrapravicoví ministři negativní emoce vzbuzují. Zarážející byl způsob, jakým starosta premiéra kritizoval: opakovaně jeho a Stát Izrael obvinil z genocidy Palestinců, tedy použil mantru levicových protizraelských aktivistů, pojem, který se stává běžnou výbavou současných žurnalistů. Mamdani ho nepoužil poprvé, ale jeho poslední projev byl natolik protizraelský, že vzbudil skutečné obavy nezanebatelné části židovských obyvatel města (jak se ukázalo, opodstatněně). Starosta megapole s milionovou židovskou populací (největší komunitou po Izraeli) dle nich vybízí k protizidovskému násilí. Nad jeho projevem se zamýšlejí Betsy Berns Korn a William C. Daroff na portálu www.jta.org:

„Násilí málokdy začíná násilím. Začíná slovy. Než jsou lidé napadeni, jsou nejprve očerněni. Než jsou vyloučeni, jsou vykreslováni jako nebezpeční nebo mimořádně zlí. Dlouho předtím, než padne první rána, připravuje půdu jazyk.“

Genocida není synonymem pro brutální válku, utrpení civilistů ani pro závažné chyby při vedení války. Vyžaduje konkrétní úmysl zničit, zcela nebo zčásti, národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu. Obvinění se tedy netýká pouze tragických důsledků války, ale úmyslu zničit celý národ.

Kritici uvádějí provokativní výroky jednotlivých izraelských představitelů, z nichž některé jsou vytrženy z kontextu, jako důkaz genocidního úmyslu. Nejsou však důkazem politiky ani úmyslu Státu Izrael. Izrael vstoupil do války poté, co hnutí Hamás zmasakrovalo jeho civilisty, zajalo rukojmí a slíbilo další útoky. Izrael důsledně uváděl jako své cíle porážku Hamásu a návrat rukojmích, přičemž zdůrazňoval, že jeho válka není namířena proti palestinskému lidu. Vydával varování k evakuaci a souhlasil s humanitárními přestávkami, které umožnily hromadné očkovací kampaně proti dětské obrně pro děti v Gaze.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Část Mojžíšovy hole ze Svatovítského pokladu.
Foto archiv.

Prezentovat genocidu jako prokázanou pravdu není seriózní analýza, je to pomlouvačné hanobení, lživé a nebezpečné. Tím, že pominul Hamás, rukojmí, izraelské vojenské cíle a mimořádné obtíže spojené s bojem proti teroristům ukrytým mezi civilisty, proměňuje starosta Mamdani složitou válku v morální hru, v níž Izrael představuje absolutní zlo.“

NOVÁ POLICEJNÍ STANICE

Dne 22. července byla ve městě Braunau v Rakousku otevřena nová policejní stanice, a to v domě, kde se v roce 1889 narodil nacistický diktátor. Budova prošla přestavbou a před ní budou umístěny bezpečnostní kamery. Cílem města bylo „zabránit jakémukoli spojování s Adolfem Hitlerem“, prohlásil vedoucí historického oddělení rakouského ministerstva vnitra Stephan Mlczoch. Při otevření zdůraznil rakouský ministr vnitra Gerhard Karner, že dnešní policie je „přesným opakem symboliky spojené s tímto místem. Naše policie hájí demokracii a právní stát.“ Na stanici bude sloužit 50 policistů. Vznikne tu prý také policejní výcvikový program zaměřený na tematiku lidských práv.

AFD A SPD

Podle serveru Euronews se Evropský parlament chystá zahájit řízení proti straně Evropa suverénních národů (ESN). Ta mimo jiné sdružuje Alternativu pro Německo (AfD), která je podle aktuálních průzkumů nejsilnější politickou formací v Ně-

mecku, ale i českou SPD a další euroskeptická národní hnutí v Evropě. Pokud se prokáže, že ESN nedodržuje základní hodnoty EU, může přijít o registraci a nárok na financování.

294stránkový soubor důkazů obsahuje soudní rozhodnutí či problematická prohlášení a příspěvky členů ESN na sociálních sítích. Poukazuje na extremisticky pravicovou, antisemitskou, antiLGBT a protiimigrační rétoriku. Mezi další hlášené incidenty patří i rasistické transparenty vyvěšené českou SPD. Její představitel Okamura ostatně patřil k vítaným hostům na červnovém sjezdu AfD, kde jí (spolu s V. Klausem) popřál hodně úspěchů ve volbách.

POSVÁTNÁ NÁDHERA

Od poloviny září letošního roku do 7. února 2027 se v Židovském muzeu v New Yorku koná výstava nazvaná *Sacred Splendor: Jewish Ritual Art and Christian Treasures from St. Vitus Cathedral in Prague* (Posvátná nádhera: Židovské rituální umění a křesťanské poklady z katedrály sv. Víta v Praze). Je pokračováním expozice *Fragmenty paměti*, již připravil Jiří Fajt a která v Jízdně Pražského hradu zpřístupnila v promyšlené instalaci Svatovítský poklad v širších historických a uměleckých souvislostech, včetně židovské linie dějin naší země, od středověku po současnost.

Americká výstava zahrne relikviáře z pokladnice katedrály sv. Víta, které budou prezentovány v dialogu s předměty z vlastních sbírek muzea a významnými zápůjčkami z dalších sbírek z celé Evropy a Spojených států. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 31. 8. 2026.

Cena 50 Kč (2,20 €)